

PM 72

Anul VI.
Nr. 23-24.

LUCEAFĂRUL

Sibiu,
15 Decembrie sf. v. 1907.

UNIVERSITATEA DE MEDICINA, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - IARGHIN
 GEORGE EMIL PALAIS

Univ. "Petru N

Giotto. Madonna diu Omicini. Florența.

SUMARUL.

M. S. Rîmniceana Giotto.
D. M. Teodorescu Casa lui Mazăre.
V. Bata . . . Din Popor.
Octavian Goga . Iudita (poezie după I. Kiss).
I. Ciocărlan . . . Inimă de mamă (navelă).

I. Agărbiceanu . . . Nepotriviri (navelă).
Cronica: . . . Teatrul nostru. Încă odată „Puterea intanerecalui”. Solidaritate interconfesională. „Die Karpathen”. Expoziția de copii din Ilmbav. Bibliografie.
Poșta Redacției. — Poșta administrației.

Ilustrațiuni: Giotto. Madonna din Ognisanti. Florența. — Niccolo Pisano. Prezentarea în templu. — Giovanni Pisano. Omorârea prancilor. — Cimabue. Madonna de Racellai. — Giotto. Renunțarea Sf. Francisc la averile pământești. — Giotto. Ioachim la păstori. — Giotto. Întâlnirea Mariei cu Elisabeta. — Giotto. Plângerea lui Isus. — Nașterea Sf. Ioan și darea numelui de către Zaharie. — Giotto. Căsătoria lui Sf. Francisc cu sărăcia. — Expoziția de copii din Ilmbav: mamele cu copiii premiați. — Primal premiat la expoziția de copii din Ilmbav.

ABONAMENT:

Austro-Ūngaria:

1 an 12 cor. Ed. de lux 20 cor.
6 luni 6 „ „ „ „ 10 „
Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 7 cor.

România și în Străinătate:

1 an 16 cor. Ed. de lux 25 cor.
6 luni 8 „ „ „ „ 13 „
Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 12 Cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 15 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înainte, sânt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul”, Sibiu (Nagyszeben).

AVIZ.

A apărut în edit. revistei noastre, cu colaborarea: I. Al. Brătescu-Voiniești, Mihail Sadoveanu, O. Goga, Maria Cunțan, I. Bassarabescu și A. Tăslăuanu,

A. O. Maior:

„Biblioteca Copiilor și a Tinerimii“.

Vol. III.

Acest volum, alcătuit și îngrijit de redactorul revistei noastre Oct. C. Tăslăuanu, conține foarte frumoase ilustrațiuni; este unul dintre cele mai reușite, având, pe lângă un cuprins educativ și recreativ, și o valoare literară și artistică. Ca oricine să și-l poată procura cu ușurință, formatul e mai mic ca la primele 2 vol. iar prețul numai 1 cor. în Austro-Ūngaria și Lei 1.30 în România și străinătate.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ

sub îngrijirea dlor: Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu.

Ca colaborarea dlor: I. Agârbiceanu, I. Al. Bassarabescu, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. I. Borgia, I. Ciocărlan, V. Cioffec, Al. Ciura, Maria Cunjan, Elena Farago-Fatma, Dr. I. Lupaș, Dr. G. Murnu, M. Sadovcanu, C. Sandu-Aldea, M. Simionescu-Râmniceanu, I. D. Soricu.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

Giotto.

«Am Anfang der italienischen Malerei steht Giotto.»

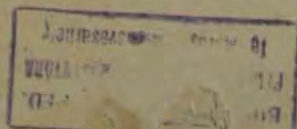
Wölfflin.

Ceace sărbătoreă la începutul secolului al XIV-lea orașul Siena în operele lui Duccio și Florența în ale lui Cimabue eră prima li-cărire a unei unde de viață, ce se resimțea în artă, în urma reînvierii pe care sfântul «trubadur al lui Dumnezeu» și al întregii crea-țiuni, Francisco d'Assisi, o dăduse lumii amortite a Italiei, prin tălmăcirea nouă a cre-dinței lui Hristos. Scoborând pe Dumnezeu în natură, printr'o concepție aproape panteistă, și pe de altă parte mijlocind, prin cultul dragostei, o legătură blândă și iubitoare între om și Dumnezeu ca între tată și fiu, Francisco d'Assisi redă omului realitatea, schimbând-o din o Gol-gotă, cum eră în trecut, într'un templu al dum-nezeirei. Credința lui a imprimăvărat lumea, a redat omului bucuria existenței pământești.

Viața, numai sufletească, de până acum, începe să răsuflă în faptă. Omul începe să clădească locașe Domnului. Biserici și mănăstiri se ridică peste tot, pe unde a ajuns cuvântul lui Francisc, sau pe unde călugării săi i-au dus învățătura. Un stil unitar le leagă pe toate, — anume stilul gotic al nordului, în care clerul vedeă expresia credinței religioase. Stilul popoarelor germanice, trecut prin firea poporului, căruia supraspiritualismul nordului îi lipsea, strămutat în țara unde clăditorii mai aveau încă înaintea ochilor mărețele rămășițe ale antichității romane, își pierde încordarea, tendința verticală, — de-materializarea — prin reducerea clădirei numai la o șchelărie, expresia buimăcitoare, care-l caracterizează în nord, și divine un stil așezat, cu interioare cuprinzătoare, delimitate de pereți

masivi, cu sprijini rari, prin care crește im-presia spațiului interior, în sfârșit totul se pre-schimbă în mai pozitiv, mai organic, mai pă-mântesc. Astfel arhitectura gotică a Italiei în-gadue — spre deosebire de a nordului — to-varășia picturii. Suprafețele întinse ale pereților cer podoaba picturii; în frescuri mari ea începe să infățișeze învățătura creștină, ilustrând cu-vântările noilor predicatori. Sculptura își gă-sește și ea câmp deschis de activitate în împo-dobirea anvoanelor cât și a fațadelor bisericilor. Cu înmulțirea prilejurilor de a se exercită, artele figurale încep să se intrămeze, căci în timpul din urmă, sub asprimea dogmelor bise-ricesti, decăzuseră cu totul. Legătura între artă și realitate se pierduse de mult. Arta nu mai creiă, ci trăiă ca o meserie, copiind mai de-parte aceleași forme tradiționale, — devenite un scris ieroglific, — care prin deasa repeti-re la fel, căpătaseră autoritatea de canon bisericesc. Acum însă cu subiectele noi ca, de pildă, le-genda lui Francisc, a lui Dominic — pentru care nu există o tradițiune, — se redă artei puterea de-a rupe cu trecutul și a plăsmui nou. Nemaî având modele gata pentru ceace eră de reprezentat, artistul își caută ajutor în realitate. Răsădită 'n natură, arta reînvie.

Intremarea sculpturii eră mai ușoară, de oarece ea nu aveă de biruit o tradiție, ci în-cepeă acum nouă. Artei bizantine îi lipsește plastica monumentală, fiindcă, abstractă cum e, îi lipsește și simțul pentru ceace e pozitiv trupesc organic, — simț din care trăiește sculptura. Acum însă cu concepția nouă a

realității, revine acel simț, și cu el sculptura. La edificarea lui ajută rămășițele antichității. Niccolo Pisano e cel dintâi care, recunoscând frumusețea antică, începe să reprezinte subiecte creștine cu chipuri copiate după reliefele sarcofagiilor antice. (Reproducerea 1). Copiând aceste modele antice, Niccolo Pisano câștigă puterea să rupă cu concepția artistică de până atunci — care consideră arta numai ca o prezentare prin forme schematice, prin figuri convenționale ale învățăturilor religiei creștine — și să redea artei ca țință însăș reprezentarea. La nevoia născută din concepția creștină de a înfățișa sufletul — efectul, — modelele antice nu puteau răspunde. Figurile antice erau prea liniștite, prea sufletește închise în ele, pentru a se putea exprima prin ele acel sentiment de »compătimitere«, fundamentul tuturor expresiilor sufletești, în care

1. Niccolo Pisano. Prezentarea în templu. Detaliu din Amvonul bap-tisteriului. (Pisa.) Fot. Alinari.

se exprimă raportul dintre două sau mai multe ființe. Trebuiau altele nouă, concepute în spiritul nou, din realitate. Antichitatea a redat timpului acestuia, concepția sculpturală pierdută, mijlocind totdeauna prin ea raportul între artă și natură. Ceeace Niccolo Pisano numai pipăie, realizează fiul său Giovanni Pisano. Pentru acesta forma devine numai un mijloc de a exprima o stare sufletească. El crează oamenii din 'năuntru în afară. Reprezentând o întâmplare, el vrea nu numai să o istorisească, ci să reprezinte drama sufletească ce se petrece între figurile active. Prin firea sa, foarte aprinsă, el crește viața sufletească a ființelor până la pasiune, iar talazul de simțire devine acțiune fizică. Concentrându-și atenția numai asupra expresiunii sufletești, el neglijează forma reducându-o la o schemă

sufletească (Reproducerea 2); peste tot însă opera sa trădează o neîndestulitoare cunoaștere a naturii cât și a tehnicii artei.

În arta lui Giovanni Pisano trebuie văzute începuturile artei lui Giotto.

În pictură manifestarea vieții nouă întârziează. În formele artei bizantine cari în timpuri, prin repetarea la fel căpătaseră stabilitatea unui canon bisericesc, crearea personală eră împiedecată. Trebuia să vie o concepție nouă religioasă — care în sine nu e decât un chip cum viața atâta timp înăbușită încearcă să răsuflă — care să întărească individualitatea omului, să-i dea putere să înfrunte tradiția și să grăiască nou, așa cum vede și cum simte. Liberarea eugeului din închisoarea dogmelor asupritoare ale clerului, condiționează acea dezvoltare a omenirii din secolul al XIII-lea. În Italia această

dezvoltare începe în Toscana — inima tânără, neîncercată încă, ce acum începe întâi să trăiască — manifestându-se printr'o înflorire politică, socială, economică a orașelor, prin o înălțare a spiritelor până la un Dante și Petrarca în literatură, Arnolfo di Cambio în arhitectură, Pisani în sculptură, fără a mai vorbi de progresul ce se realizează în științe: filosofie, jurisprudență, medicină.

În pictură spiritul nou al timpului se anunță cu Cimabue și se realizează prin Giotto.

Cimabue reprezintă conflictul între lumea nouă și cea veche, între concepția nouă pe care o cuprindea cu mintea și forma veche înăscută; între nevoia de a spune ceva nou, și arta veche cu un cuprins mărginit, neaccesibil înoirilor. Rezultatul e o slăbire a formelor consacrate prin

introducerea unui cuprins viu și o pregătire pentru înnoirea ce avea să vie. (Reproducerea 3.) Fiorul de viață pe care-l dă el artei, totuși îi ridică opera cu atât față de trecut, încât ea înmărmurește pe contemporani prin nouitatea și puterea ei de viață. Alături însă de urmașul său Giotto, Cimabue apare încă confundat în concepția bizantină.

Giotto, spune Cennino Cennini în manualul său de pictură, e acel ce a schimbat maniera de a picta din grecească în latină, adică a părăsit bizantinismul începând o artă nouă, din realitate. Pentru oamenii acelui timp ea eră de un naturalism uimitor. Așa Boccaccio atribuie operilor lui Giotto atâta viață, încât zice că reprezentările sale nu sunt numai asemuitoare naturii, ci apar drept însăși natura. Toate laudele poezilor ca Dante și Petrarca, ale

2. Giovanni Pisano. Omorarea pruncilor. Detaliu din Amvonul Domului (Pisa. Museo civico) Fot. Alinari.

istoricilor și cronicarilor de artă (Villani, Ghiberti, mai târziu Vasari) precizează pe Giotto ca mare personalitate, care a reînnoit arta, arătând totodată, cât de uriașă a fost acea înnoire.

Cu toate pomenirile ce se fac despre Giotto în mai toate scrierile din timpul său și de apoi, totuși din viața sa aflăm puțin, căci multe din veștile despre el au ceva de legendă în ele. Totuși se știe că el s'a născut în anul 1266 în satul Vespignano, în apropiere de Florența, ca fiu al unui lucrător sărac: Bondone. Povestea spune că într-o zi pictorul Cimabue trecând pe șoseaua care duce spre Bologna, a văzut pe câmp un copil cu o turmă, care desenă o oaie pe o piatră. Încercarea copilului părî pictorului o dovadă de talent înăscut, ceea ce-l îndemnă să-l ia cu sine ca să-l învețe. În curând acel copil numit Giotto avea să ajungă așa de departe în arta picturii, încât renumele lui acoperind pe cel al dascălului său, se răspândește în Italia întreagă. Pe rând el e chemat să lucreze în Assisi, Roma, Padua, Neapole, etc. peste tot fiind încăreat cu laude și onori.

În timpul din urmă orașul Florența — unde eră acasă — îi dă însărcinarea de a conduce lucrările de clădire ale Domului — printr'un act public plin de laude. Aici moare în anul 1337.

Asupra firei lui Giotto dă Sacchetti, în nuvelele sale vesele, oarecari caracterizări. Acesta îl înfățișează ca pe un om pătrunzător,

3. Cimabue. Madonna de Rucellai. (Biserica Sta Maria novella.) Florența. Fot. Alinari.

limbut și de spirit. Un răspuns plin de umor îi plutește totdeauna pe buze, și el e gata să-l dea fără sfilă și celor sus puși. Un cuget luminat și independent. Deși povestirile și anecdotele acestuia par mai mult făurite, totuși trăsăturile firei lui Giotto cuprind adevăr, căci tot așa drept un spirit pozitiv, care pătrunde faptele până în miezul lor, și care are darul de a spune precis și convingător esențialul lucrurilor, îl arată deja primele sale opere din biserica de sus din Assisi.

În această biserică — prima clădire gotică în Italia — ridicată în onoarea sfântului Francisc, în care lucrase deja Cimabue cu școlarii săi, e chemat Giotto să reprezinte în frescuri viața patronului. Viața acestui sfânt însă nu mai fusese reprezentată de nimeni înainte, așa că Giotto trebuia — peste ceace eră obișnuit — să creeze totul dintr'un început. Cu ajutorul biografiei de Bonaventura, Giotto realizează într'un șir de frescuri în așa chip însărcinarea primită, încât pe viitor concepția sa rămâne tipică.

Asemuind aceste frescuri ale lui Giotto cu cele ale lui Cimabue și școlarii săi, răsfețite deasupra lor pe aceiași pereți, se vede că în cele dintâi ființele, părăsind rigiditatea idolică a chipurilor bizantine, încep să trăiască. Giotto reprezintă o scenă ca întâmplându-se; ființele sale se mișcă și grăiesc prin gest, prin acțiunea lor ele înfățișând un subiect ca într'o pantomimă. Căci principalul e pentru Giotto să istorisească — nu să redea obiectiv lumea înconjurătoare. De aici și schematicul în redarea aparenței lucrurilor — un rezumat al formelor văzute în natură. Naturalismul său e indicarea, prin trăsăturile cele mai generale, a formelor exterioare în care se exteriorizează caracterul tipic al lucrurilor văzute. De redarea iluziei realității nu poate fi vorba la Giotto; căci el nu vrea să transpună realitatea văzută în artă, ci spiritul ei. Așa lămurindu-și din observația ei, formele sub cari se înfățișează diferitele lucruri, el își alegetuiește forme generale de exprimare, cu cari apoi compune liber, din gând, ori și ce. Prin potențierea principalului și înlăturarea accesoriilor, Giotto realizează o concentrare, care simplifică exprimarea, crescând expresivitatea, atât a fiecărei figuri în parte, cât și a întâmplării întregi. Nimic peste ceace e absolut necesar, peste ceace poate însemna sau lămuri ceva.

Valoarea unei figuri stă, pentru Giotto, nu în înfățișarea ei, ci în rolul pe care îl joacă. Așa de pildă, nu mișcarea unei ființe îl interesează, ci mimica, gestul vorbitor. Cu silueta figurai el a exprimat tot ce e mai însemnat. O mai apropiată cunoaștere a construcției trupului omenesc îi lipsește. Și el ascunde corpul sub îmbrăcămintea largă, care în toată arta timpului acesta, îl înlocuiește. Îmbrăcămintea și ea stilizat redată (suprafețe otova, cari fac din figură un bloc, brăzdate numai ici și și colo de falte — niște bețișoare subțiri, spre deosebire de falta linie din arta bizantină) e întrebuintată tot pentru expresivitatea figurai. Așa faltele se strâng numai acolo unde organele se mișcă, unde e gestul principal; direcția gestului e accentuată prin razele faltelor cari convergează într'acolo.

Tot aceea ce Giotto redă din forma unei figurai are o valoare expresivă, lămurește ceva din rolul pe care figura îl joacă în acțiunea reprezentată; detaliul e intenționat înlăturat ca ceva ce ar slăbi claritatea și conciziunea povestirii, distrând sau împrăștiind atenția.

Mărimea artei lui Giotto stă în putința de a epuiza fondul abstract prin forma vizibilă într'un chip așa de sumar, învederat și îndestulător, încât toate lipsurile sau greșelile formale se pierd sub expresivitatea reprezentării subiectului întreg. Aceasta se poate vedea de pildă în frescul care reprezintă renunțarea lui sf. Francisc la averile pământești. (Reproducerea 4). Subiectul după povestirea lui Bonaventura — în rezumat — e următorul: După ce Francisc a părăsit viața de petreceri și lux în care trăise o bună parte a tinereții, și s'a pocăit începând să-și împartă avutul la săraci, tatăl său indignat, după ce a întrebuintat zadarnic toate mijloacele spre a lecuți fiul de aceasta risipă, vrea să-l desmoștenească, și pentru această chiamă în ajutor autoritățile orașului și în urmă pe episcop. În fața episcopului tatăl infuriat, începe a-și batjocorească fiul, cerându-i tot înapoi. Lui îi răspunde Francisc nu cu vorba ci cu fapta: în fața întregii lumi adunate Francisc se desbracă cu totul de haine și le înapoiază tatălui; în chipul acesta părăsește ultima legătură ce o avea cu cei pământești. Episcopul văzând fapta înălțătoare a acestuia, începe să plângă, și-l cuprinde în brațe, acoperindu-l cu haina cu care

el însuș eră îmbrăcat — în acelaș timp poruncind alor săi să aducă ceva spre a ascunde goliunea lui Francisc.

Din această istorie Giotto alege spre reprezentare scena din fața episcopului, concentrând istoria într'un moment culminant și crescând acțiunea dramatică.

Două grupe diferite stau față 'n față: cea a tatălui cu cetățenii ce veniseră să-l susție, deoparte, de cealaltă Francisc cu episcopul și doi călugări din suită. Desechilibrul semnificativ dela început între grupe: cei mulți sunt ceice gândesc ca tatăl. Între cele două grupe, la mijlocul tabloului, un gol despărțitor. Grupa cetățenilor reprezentați în portul timpului se termină 'n spre mijloc cu tatăl lui Francisc; acesta mâniat se răstește la fiul său, gata să lovească, — un cetățean din urmă însă îi prinde mâna. Pe brațul celalalt din spre mijlocul tabloului, ține hainele pe care le-a depus fiul. Direcția mișcării sale amenințatoare în spre fiu, e crescută și prin faltele radiale ale hainei sale, care convergează într'acolo.

Drept în fața lui stă Francisc gol cu brațele înălțate spre rugă, privind inspirat spre mâna lui Dumnezeu ce se zărește sus și-l dăruiește cu binecuvântarea cerească, în schimbul sacrificiului său, — pe tatăl său nu-l mai vede. Mijlocul trupului său gol e acoperit de pulpana hainei episcopului, ce-i stă la spate și care întoarcă în acelaș timp capul spre cei doi călugării din urmă: »să aducă haine!« Grupa aceasta e delimitată în spre mijloc, de o linie verticală pe care numai sus, mâinile rugătoare ale lui Francisc o întrerupe, — mâini cari contrastează în înțeles, cu brațul încărcat de avut pământesc

al tatălui din față. Opinia publică a celor ce însoțesc pe tatăl e caracterizată prin cei doi copii, ce și-au strâns pietre în poală ca să arunce în »sfânt«! Acțiunea dramatică așa cum e înfățișată în acest tablou, dă o măsură despre felul și intensitatea simțirii lui Giotto, hotărîtoare numai pentru începutul său, ci pentru arta lui întreagă.

Giotto reprezintă cuprinsul unei întâmplări,

nu cu patosul lui Giovanni Pisano, fără prisos de vorbă, fără prețiositate în exprimare; ci simplu liniștit, de o mărime monumentală. Peste numărul strict necesar de figuri într'o acțiune, el nu trece niciodată, și dacă în tabloul redat aici se văd figuranți mai mulți, cari nu toți iau parte cu adevărat la ceea ce se întâmplă, trebuie să se știe că acest tablou e una din primele încercări ale lui Giotto de a înscena ceva, cu un public mai mare.

Acțiunea și în acest tablou, ca în toate, se desfășură longitudinal în felul scrisului. De mișcarea în adâncime nu poate fi vorba în tot trecento, când per-

spectiva e încă necunoscută. Pe atunci în tot ce se reprezenta nu se tindea la forma iluzionară a realității, ci numai la forma generală și lămurită, la diagrama gândului. Așa, figura are forma simplă, conturală, profilul. O redare naturalistă a mediului inconjurător lipsește. În tabloul descris, de pildă arhitectura e numai indicată; se reprezintă mai mult noțiunea clădirii, decât o clădire anumită. Și peste tot mediul inconjurător e un mediu ideal. Desigur că în timpul acela un tablou se privea altfel de cum primim noi astăzi. Publicul nu caută realitatea copiată în artă, ci numai semnele caracteristice cari să-l determine să gândească ceva hotărît. De puterea

4. Giotto. Renunțarea Sf. Franciso la averile pământestii. (Biserica de sus din Assisi.) Fot. Alinari.

cu care esențialul lucrurilor eră cuprins într'o schemă, atârna și impresia naturalistă.

După o călătorie prin Roma, Florența etc. unde însărcinări nouă îl cheamă, Giotto se întoarce iar în Assisi. Din creațiunile pe cari le-a lăsat pe unde a trecut, numai o mică parte ni s'au mai păstrat; sunt mai cu seamă creațiuni singuratiche, ele fac trecerea dela opera de învățătură din biserica de sus din Assisi, la opera matură din biserica de jos din Assisi, sau din *Anunziatto* din Padua — numită și *Arena*, după locul amfiteatrului vechiu pe care e ridicată.

Ca și în biserica de sus din Assisi, și în aceste două din urmă*), Giotto continuă felul de a istorisi prin cicluri de frescuri în stil monumental, numai subiectul devine acum un altul. Afară de câte-va scene aداuse la legenda lui Francisc în biserica de jos din Assisi, Giotto reprezintă și aici și în Padua scene din noul testament. Școala făcută cu reprezentarea legendei lui Francisc, condiționează concepția nouă și a acestor subiecte îndatinate. Giotto imaginând pentru întâia-oraă un subiect, câștigase încrederea în concepția proprie — e o primă licărire a individualismului în artă, care abea în secolul viitor, când începe renașterea, își câștigă libertatea.

În timpul lui Giotto ca și mai înainte, despre oglindirea personalității artistice în operă înănu e vorba, tot interesul se mărginește la subiectul reprezentat în operă, principalul e a spune ceva lămurit și frumos, nu original (*Burckhardt*).

Felul de a reprezenta ceva e »bun comun al unei școli«, originalitatea progresului vine numai din felul cum fiecare școlar reproduce ceea ce e stabil. Ce dă însă Giotto e așa de fundamental nou, încât personalitatea sa se impune, cu toate că și el creiază în aceeaș concepție a artei nesubiective și cu toate că multe din operele sale sunt executate cu concursul numeroșilor săi școlari.

Așa de întreg și de hotărît ca Giotto în *Arena* din Padua, n'a mai istorisit nimeni mai înainte viața Maicei Domnului și a lui Hristos. Față de legenda lui Francisc, frescurile din ambele biserici din urmă, dovedesc un progres

*) Biserica lui Francisc din Assisi are două caturi. Prin denumirile de biserica de sus și cea de jos din Assisi e a se înțelege catul de sus și catul de jos.

în toate. O mică parte din creșterea artei lui Giotto poate fi de sigur atribuită și călătoriei sale în care a avut prilejul să vadă multe lucruri noi. Urme ale impresiilor pe cari rămășițele anticității din Roma le-au făcut asupra lui, nu se prea găsesc în operele acestea — cel mult ca motive de decorație arhitectonică și acestea însă atât de gotisate! Mai mare impresie lămuritoare trebuie să fi făcut asupra lui Giotto operele lui Giovanni Pisano și Arnolfo di Cambio, văzute prin diferitele orașe pe unde a trecut; acestea erau mai aproape de concepția sa.

Caracteristica artei lui Giotto din frescurile epocii a doua, e o concentrare mai mare a subiectului în formă și o creștere a cuprinsului sufletesc. Nou cu totul eră reprezentarea întâmplărilor din evanghelie ca realizându-se în tablou, și nu ca în trecut, când reprezentarea se mărginea numai la o simplă înșirare a persoanelor active într'o scenă, fiecare prevăzute cu atributele explicative (câteodată și într'o poză convențională), dar fără nici o legătură sufletească între ele.

Prin reprezentarea adevărată a unei întâmplări, Giotto dă tabloului independența operei de artă pe care în trecut nu o avea. Înainte tabloul avea un caracter de icoană; chipurile sfinte stăteau țepene privind pe credincioși. Giotto însă taie această legătură între ființa înfățișată și privitor, păstrându-o numai întrucâtva pentru adevăratele icoane — de cari va fi vorba mai departe. La el o întâmplare se desfășură pentru ea în tablou, ca o piesă pe scenă, — principalul e reprezentarea acțiunii dramatice.

În frescurile bisericii de jos din Assisi și mai cu seamă în Padua, Giotto arată o clarificare și o simplificare în compoziția subiectului, din care urmează o creștere a expresivității cuprinsului. Persoanele într'o scenă se împuținează, rolul lor însă crește. Figuranții, propriu zis, nu mai intră în tablou, iar publicul privitor — necesar ca să dea subiectului reprezentat caracterul unei întâmplări din realitate, — e redus la câțiva oameni, ce iau parte directă la cele ce se întâmplă. Persoanele acțiunii principale sunt scoase din îngrămădeală, așa că miezul subiectului, centrul reprezentării, se impune lămurit la prima vedere. În mimica fiin-

telor se arată o creștere a puterii comunicative, prin prinderea gestului celui mai natural și mai vorbitor, — ea rămâne, în toată arta lui Giotto, mijlocul principal al exteriorizării stărilor sufletești. Încercările de a da o expresie feței sunt rare și nereușite, capul păstrează peste tot aceeași formă tipică, (ochii încruntați nasul plecat, gura strânsă) cu același aer posac. Un progres, dovedind un început de interes și pentru redarea naturalistă formală, se arată în încercările de a da ici și colo detalii, de pildă în draperie: ea devine ceva mai bogată și mai verosimilă, totuși continuând să fie întrebuintată ca mijloc de a lămurii și întări o mișcare, sau de a caracteriza rolul și starea sufletească a unei persoane. La idealul artistic naturalist, de a redă aparența lucrurilor așa cum le vede ochiul în natură, nu ajunge toată arta sec. XIV; ea rămâne mărginită la forma esențială, așa cum e închisută abstract în minte, în care se exprimă spiritul unui lucru. Executată cu ferme luate din gând, toată arta acestui timp cere ajutorul gândului spre a fi pricepută. Ochiului i-se oferă numai diagrame cari trebuiesc complotate cu mintea, — diagrame cari de altfel prin multul din văzut concentrat în ele, prin puterea mare a lor de a constrânge pe privitor să vadă viu ceea ce vrea și cum vrea artistul, au o valoare pozitivă de artă. Lipsa intenției de a redă în tablou impresia realității văzute, o dovedește și felul cum e executat mediul inconjurător. Așa peisagiul mai că nu există. O stâncă însemnează munte (Cennino Cennini în tratatul de pictură sfătuște pe pictori să ție în atelier o piatră, ca model pentru munți) și la un copac ca o jucărie de copil se mărginește toată viața vegetală. Arhitectura e numai o fantazie de clădire fără nici o legătură naturală cu figurile. Aceasta fiindcă nimic nu intră într'un tablou de dragul de a înfățișa ceva din natură pentru sine, ci pentru a ajuta exprimării unui subiect — în cazul acesta opera indică locul unde o scenă se petrece. Ținta năzuințelor lui Giotto rămâne totdeauna a reprezentă o scenă religioasă ca trăită cu adevărat de ființe reale sufletești, spre aceasta convergență totul, aceasta e partea cea mai însemnată și mai înaltă din opera sa.

La câtă expresie sufletească ajunge Giotto, cu toate mijloacele mărginite de care dispune, se

vede de pildă în frescul din Arena (Padua) în care e reprezentat Ioachim la păstori. (Reproducerea 5). Respins dela templu, fiindcă în acea zi părinții fără copii nu erau îngăduiți să aducă ofrande, Ioachim mâhnit se îndreaptă spre stâna lui, în singurătatea de aici să-și îngroape rușinea și amărăciunea.

Cu capul plecat învăluit în mantia-i largă, se apropie Ioachim cu pas încet de stână. În fața lui stau doi păstori, cari prin felul cum se întrebă din ochi îngrijați: ce o fi având stăpânul?, lămuresc mai mult închisul în el al acestuia; la întărirea acestei expresii ajută și câinele ce se gudură pe lângă stăpân fără să capete vre-o mângâiere. Prin șirul stâncilor, cari se ridică până deasupra capetelor celor trei figuri, se dă impresia de adăpost, de strămoare, pentru a clarifica refugiul lui Ioachim. Acest tablou unul din cele mai tari ca expresie, e totodată aici dat și ca o pildă de monolog mărginit numai la o ținută. Gestul propriu zis lipsește, căci lipsește vorbirea, în ținută însă el există: cele două mâini înfășurate în mantie și împreunate strâns pe piept, capul aplecat, apar ca niște mișcări inconștiente ale omului adâncit în el. Și conturul închis al figurei ajută acestei expresii. Tot ce se mai vede indicat în tablou, sunt numai lămuriri necesare subiectului. Așa prin cei câțiva pomi stilizați în formă de treflă, se caracterizează locul unde scena se petrece. Baraca — prea mică în raport cu oamenii — înseamnă stână, aceasta o explică cele câteva oi, și ele atât de stângaci făcute.

Insușirea lui Giotto de a exprima într'o atitudine fizică o stare sufletească sau un sentiment se arată și mai puternică, în tablourile în cari reprezintă ființe ce comunică altora simțirea lor, grăind între ele. Așa o pildă de dialog ar fi întâlnirea Mariei cu Elisabeta (biserica de jos din Assisi). (Reprod. 6). Aici prin înfățișarea celor două mame binecuvântate, precum și în ținuta fiecăreia, se înfățișează concret, tot ceea ce evanghelia lui Luca povestește despre întâlnirea lor. În pridvorul casei Elisabeta întâmpină pe Maria ce vine însoțită de tovarășe și servitoare. Grupul celor două femei ce își întind mâinile ca să se îmbrățișeze, stă izolat în mijloc: în îmbrățișarea lor rece e exprimată toată demnitatea și măreția scenei. Dreaptă, măiestroasă stă Maria în fața Elisabetei, care deși

mai bătrână, se inclină înaintea celei ce poartă în pânțec pe fiul lui Dumnezeu. Deosebirea de vârstă e exprimată și prin îmbrăcăminte: Gravitatea bătrâneții Elisabetei e redată prin haina lungă, ce-i cade din creștet până la pământ în lungi falte verticale, prin cari se exprimă ceva și din plecarea respectuoasă. Tinerețea Mariei radiază din întreaga-i făptură senină — așa cum apare în haina-i mai subțire, aninată numai

din urma Mariei la cele ce se întâmplă, în chipul acesta concentrându-se atenția din ambele părți spre scena din mijloc, cu accent — prin grupa mai mare — în partea Mariei.

O descărcare mai puternică a simțirii în mișcare, față de liniștea din scena descrisă, o dă tabloul din aceeași biserică, în care e reprezentat Hristos apărând Magdalenei. (Reproduc. 7). Toată istoria acestei întâmplări

5. Giotto. Ioachim la păstori. Padua. (Arena.) Fot. Alinari.

pe umeri, strânsă în jurul trupului, cu ușoare și subțiri falte oblice. Tinerețea ei e crescută și prin contrastul cu matroana ce o urmează, una din puținele figuri ale lui Giotto din timpul acesta, concepute în atâta armonie și frumusețe. Și aici toate ființele prezente iau parte la scena ce se desfășură în fața lor. Cele două servitoare însoțitoare ale Mariei, cari poartă legături în mână, își spun o vorbă asupra celor ce se întâmplă în fața lor, iar însoțitoarea Elisabetei ce stă în pragul ușei — în a cărei față se arată o slabă și nereușită încercare de a oglindi ceva sufletesc, privește ca și celelalte două bătrâne

(evanghelia lui Ioan cap XX.) e strânsă de Giotto într-o reprezentare simultană. Momentul principal e când Iisus respinge pe Magdalena prin cuvintele: »nu mă atinge». Din clipele anterioare sunt redați numai cei doi îngeri păzitori ai mormântului, și dintre cari unul e întrebuințat și în interesul compoziției, prin mișcarea mâinii el indică acțiunea principală: Magdalena în genunchi întinde mâinile spre arătarea înmormântată a lui Hristos. Cu ce economie de mijloace și cu toate acestea cât de viu e exprimată aici supunerea Magdalenei prin ghemuirea ei — crescută prin haina ce atârână în

jos, — târârea și dorul ei prin silueta întreagă cu linia urcândă a spatelui, care se sfârșește prin cele două brațe horizontale, ce ies ca două tentacule din masa corpului. Fără măreție, cu ceva de frică omenească, totuș așa de caracteristică e mișcarea de fereală a lui Hristos, în partea de jos, a corpului indicată prin faltele togei, cât și gestul de respingere al mâinei.¹⁾ Impingerea acțiunii la marginea tabloului e un

În acelaș stil concis și cuprinzător, prin care Giotto înfățișază atât de hotărît și expresiv scene de felul celor aici arătate, izbutește să întru-chipeze cu aceeaș tărie și subiecte mari, complexe, în cari acțiunea e susținută de numeroase ființe, fiecare exprimând o stare deosebită sufletească, necesară subiectului întreg. O construire în compoziția tablourilor acestora, așa cum se obișnuiește mai târziu în timpul renașterii, nu se

6. Giotto. Întâlnirea Mariei cu Elisabeta. (Biserica de jos din Assisi.) Fot. Alinari.

mijloc expresiv; e atât de puțin cât mai lipsește până când Hristos să dispară Magdalenei, căci direcția mișcării lui Hristos e să iese din cadrul tabloului; atât creasta diagonală a dealurilor cât și zborul celorlalți doi îngeri de deasupra lui, o indică.

¹⁾ Într'un alt tablou reprezentând aceeaș scenă în Arena (Padua), Hristos domina mai mult pe Magdalena, atât prin gest cât și prin mărimea figurei. Deosebirea dintre amândouă trebuie să pornească din reprezentarea aceleiași acțiuni în momente diferite. În Assisi Hristos face numai gestul reflex fără a fi rostit încă cuvintele de respingere, pe când în Padua ele au oprit deja mișcarea Magdalenei; poza ei de aici are ceva de oprit, de înmărmurit.

arată încă. El creiază așa ca și cum ar istorisi. Tendința să realizeze o frumusețe formală în clădirea unui tablou, îi lipsește, tot așa după cum îi lipsește tendința de a realiza o frumusețe în figuri. Frumusețea pentru el înseamnă claritate în istorisire, putere convingătoare în înfățișare. Adâncimea simțirii și puterea vorbitoare în chipuri, sunt caracterele generale ale artei sale.

Totuș prin imaginarea curat reprezentativă a subiectelor, Giotto străcoară în tablourile sale o sistematizare, o legătură între părțile ce compun o scenă, de ordin formal, deși necesită numai de înțeles, adecă de exprimarea vi-

zuală lămurită a cuprinsului abstract sufletesc, care face miezul dramatic al subiectului. Ca pildă ar putea sluji frescul din Arena (Padua) în care e reprezentată plângerea lui Hristos (Reprod. 7). Simetria formală în acest tablou, prin care el capătă o unitate vizuală, coincidează perfect cu rânduirea necesităţii de expresiune. Aşa două grupe stânde flanchează mij-

o simţire crescută, o femeie, tot stând, ridică desnădăjduită mâinile: ei îi corespunde Ioan din mijlocul tabloului. Deznădejdea acestuia şi mai crescută în violenţă, impresionează ca un strigăt. Chipul lui completează simetria compoziţiei accentuând mijlocul, totodată strângând în centru şi un maxim de emoţie. Prin poza lui se mijloceşte trecerea la fiinţele ghemuite în

7. Giotto. Plângerea lui Isus. Padua. (Arena).

locul lăsat în jos al tabloului unde stă întins trupul lui Hristos; ea mai îndepărtate ele exprimă un grad mai slab de simţire decât al fiinţelor îngenunchiate şi ghemuite în jurul Mântuitorului. Expresia emoţiei creşte din margini în spre mijloc. Nicodim şi Iosif din Arimatia — cele două figuri stânde dela picioarele lui Hristos, fac începutul gamei expresive înfăţişând compătimirea liniştită. De partea cealaltă la capul lui Hristos, o grupă de femei jeloare, se termină în spre mijloc cu o bătrână la care compătimirea a ajuns tânguire. Alături de ea, cu

jurul lui Hristos. La acestea plânsul şi desnădăjdea se confundă cu un sentiment de adorare — deasemenea înfăţişat într'o întreagă gamă. Culmea intensităţii simţirii e intruchipată în Maria, care îmbrăţişează capul fiului într'un gest de neuitat. Minunat e şi chipul Magdalenei — opus în totul Mariei — care incremenită în durere ţine piciorul lui Hristos. Cele două femei văzute din spate, înfăţişate în haina lor ca nişte bocitoare, măresc tristeţea scenei întregi. »Jale e şi în aer, îngeri cu mişcări violente de durere, zbor deavalma ca un cârd de pasări

însăpământate de furtuna ce se apropie; jeleşte și natura neînsuflețită, în vreme ce pe culmea singuratecă nu stă crucea ci un copac fără frunze. El însă înmugurește, ceea ce de sigur e de înțeles și simbolic ca o vestire a învierii din morți.* (Schnaase); — iar linia creștii dealului prin scoborârea ei repede, ajută la căderea de moarte. Acest tablou e una din cele mai de frunte creațiuni ale lui Giotto. Felul mare în care e concretizată drama, intensitatea de viață a fiecărei figuri, expresivitatea întregului, întrec și acopăr toate lipsurile și greșelile de executare formală, numeroase și în acest tablou. — În schema vie a sufletelor stă tot realismul artei lui Giotto, din această epocă. Căci concepția sa artistică nu se oprește aici. În frescurile următoare cari împodobesc cele două capete (Bardi și Peruzzi) din biserică Santa

8. Biserica din St. Croce. Nașterea Sf. Ioan și darea numelui de către Zaharie.

Croce din Florența, Giotto face încă un pas mai departe, căutând să îndrepte și reprezentarea formală până acum neglijată. Aceasta se vede mai cu seamă în capela Peruzzi, în care e reprezentată legenda lui Ioan botezătorul și Ioan evangelistul. Aici compoziția pierde ceva din claritatea grafică de până acum, câștigând în schimb expresia iluzorie a realității văzute. Figurile și ele capătă trup, devenind mai voluminoase, mai organice, mai proporționate. Peste tot, în îngrijirea și amănunțirea suprafeței, dovedindu-se o năzuință de a realiza o frumusețe formală. Depildă frescul ce reprezintă nașterea lui Ioan și darea numelui de către Zaharie. (Reprod. 8.)

Prin proporționarea dimensiunilor dintre figuri și mediul înconjurător se dă oamenilor un spațiu

unde se poate trăi. Interioarele de până acum, în cari figurile erau strânse ca în niște cutii, devin odăi spațioase, cu oarecare adâncime și cu o înălțime mai potrivită mărimii persoanelor. În felul cum e întrebuințată arhitectura — rămasă tot ideală — se observă tendința de a da o impresie de văzut. Așa casa, în exemplul de față, nu mai păstrează forma și așezarea curat geometrică de până acum, ci în felul cum e în perspectivă așezată, sau cum ciubucul înflorit dela strașină dispăre sub încingătoarea pictată a frescului, se vede încercarea de a da ceva

accidental, impresia aparenței văzute; nu numai expresiunea grafică de idei de până acum, ci realitatea în înfățișare. Concepției spațiului corespunde concepția, ca volum, a trupurilor figurilor, până acum redată numai într'o schemă liniară. Desenului îi vin în ajutor mijloacele picturale

umbra și lumina (aproape eu totul neglijate în trecut), ca să desăvârșească înfățișarea mai naturală a figurilor.

Spiritele din trecut devin în St. Croce ființe trupești, organice, concepute conform realității.

Și felul întreg al expunerii devine mai bogat, mai amănunțit, el arată urmărirea unui ideal de frumusețe. Toate problemele ce preocupă pe Giotto în St. Croce sunt problemele ce se vor împlini abea în secolul al XVI-lea. Cu gândul, el ajunge renașterea, mijloacele însă mărginite — lipsa studiului naturei precum și a artei sale — îl ține încă în concepția trecentistă.

Afară de reprezentarea scenelor biblice Giotto mai dă în ciclurile sale de frescuri și ale-gorii. — Intră în spiritul timpului scolastic, acest fel de a gândi concret ideii abstracte. — În

Arena din Padua, Giotto concretizează, în chipuri de femei, viciile și virtuțile bisericești creștine, ajungând în unele, chiar fără atribute și cu toată forma tradițională, numai prin puterea expresiei, să facă vie ideea. Atunci însă când îi cade însărcinarea să înfățișeze întâmplări alegorice — cari ies din cuprinsul picturii — compozițiile sale nu mai sunt îndestulătoare. Ele apar numai ca niște înfățișări a unor întâmplări al căror fond principal — în cazul acesta însemnarea — nu se exprimă. Din cele

patru scene alegorice din biserica de jos din Assisi: Căsătoria lui Francisc cu Sărăcia, Castitatea, Supunerea și Glorificarea lui Francisc numai cea dintâi — cu subiectul pe care Dante îl redă în Paradisul său — e cea mai cunoscută și mai lăudată, totuși nu pentru valoarea alegorică, ci ca

o reprezentare reușită în sine. Ideea e luată (după Thode) dintr-o poezie de Jacopone da Todi care prin metafora: căsătoria lui Francisc cu Sărăcia, voia să exprime renunțarea acestuia la bunurile pământești. Tradusă în formă, această figură poetică, nu mai dă decât foarte slab cuprinsul ei semnificativ, totuși superioritatea ei față de celelalte se impune prin valoarea real artistică; celelalte nespunând nimic prin înfățișare iar subiectul fiind exprimat numai prin amănunte, prin atribute.

Scena din mijloc din această alegorie (Reprod. 10): Hristos unind mâinile unei femei intraripate, îmbrăcate în zdrențe, bătută cu pietre de doi copii și lătrată de un câine — Sărăcia, — cu a unui călugăr — Francisc, — impresionează și fără a cunoaște semnificația. Tot așa cetele de îngeri așezați în ordine și privind atenți la cele ce se

întâmplă în mijlocul lor, surprind prin sinceritatea aerului lor. Așezarea lor simetrică exprimă ceva din armonia cerească. Restul tabloului grăește mai puțin prin sine însuși. Lângă sărăcia — caracterizată și prin tufa de spini din față — stau două virtuți dintre cari una iubirea poartă o inimă în mână. În colțuri, deoparte, un tânăr își dă haina unui sărac fiindcă un înger îi arată fapta lui Francisc, de cealaltă — contrarul, un tânăr — bogat, (șoimul de pe mână o spune), un călugăr și un avar fug de îngerul

care îi invită să urmeze pilda dată de Francisc. Sus doi îngeri plutind în aer oferă mâinilor dumnezeiești o haină și o casă: avuțiile pământești. E interesant de a da gândat aici, că acest tablou e toată simțirea adâncă de care pare a fi pătruns, el nu e sincer conceput, căci contrarul subiec-

9.] Giotto. Căsătoria lui Sf. Francisc cu sărăcia. (Biserica de jos din Assisi).

tului acestuia îl dă Giotto într-o canzone, singura poezie ce ni se păstrează dela el. În acea poezie Giotto respinge cu violență, drept minciună și falșitate, toată preamărirea sărăciei sub care se ascund patimi hrăpărețe. Necesitatea de a spune opinia adevărată, ca să împedice pe public să conchidă din spiritul operei, convingerile sale, arată atât tăria personalității cât și libertatea de gândire pe care a izbutit Giotto să și-o însușească, întrecând nivelul timpului său. Cunoașterea faptului acesta e de folos și celor ce obișnuiesc, să ia totdeauna cuprinsul unei opere, ca expresia propriilor concepțiuni despre viață ale artistului ce a creat-o.

Giotto, ca și întreg timpul gotic, dă cel mai mult în pictura murală. Prin ușurința tehnicii, prin ieftinătatea materialului, prin iuțea execuției, acest fel de pictură răspunde cel mai satisfă-

cător cererilor numeroase ale bisericilor. Căci pictura acum trăia numai prin biserică, misiunea ei eră ca prin înfățișări pe pereții bisericilor să învețe pe credincioșii neluminați vechiul și noul testament. Afară însă de frescuri, biserica cerea încă picturii și icoane pentru altare. Schimbându-se aici subiectul — dela istorisirea de fapte la înfățișarea figurilor sfinte ca atare, se schimbă și felul de exprimare. Icoana, care are de înfățișat numai chipuri inactive, cari privesc binevoitoare spre credincioși, cere înfățișarea desăvârșită. (Istoria se descarcă în predelle — acele compoziții în miniatură, cari încadrează icoanele, unde se reprezintă câteva scene principale din viața sfântului înfățișat). Și cu toate acestea pictura face puține progrese de desăvârșire formală în această direcție. Cauza e că icoana, ca ceva sfânt, păstrează mai multă vreme decât frescul, forma tradițională. Așa forma bizantină se identificase cu expresia sfințeniei — și eră aproape o profanare de a da deodată chipuri noi de sfinți. Cu toate acestea Giotto potrivit formele vechi după natură, aduce o înnoire și aici. Prin el lumea spirituală a icoanelor bizantine devine o lume superioară omenescă, o lume de eroi. În Madonna sa din Ognisanti sfințenia madonei lui Cimabue se schimbă într'un sentiment omenesc. Religia pierde în folosul artei. Supranaturalul, care în tabloul lui Cimabue e exprimat printr'o tratare a subiectului cu totul spirituală, adică trecând peste tot ce e condiție a înfățișării realității, e supus de Giotto legilor aparentei naturale. Așa, de pildă, îngerii lui Cimabue, — spirite cu chip omenesc, așezați ideal unul deasupra altuia, devin la Giotto ființe reale ce stau pe pământ; prin frumusețea înfățișării lor, caută Giotto să exprime cerescul. Și Maica Domnului devine, dintr'un idol o pământeancă.

În aceste tablouri pentru altare, Giotto e mai amănunțit în rețare, decât în frescurile sale. Nou aici e și interesul pentru culoare. Giotto e cel dintâi care încearcă printr'o culoare, sau o armonie de culori, să exprime ceva sufletesc sau

să lege o compozițiune. Așa prin albastrul închis al mantiei Mariei din tabloul 'din Ognisanti, se exprimă gravitatea, iar prin albul hainei ei, secundat de albul hainei îngerilor îngenuchiați: nevinovăția și curățenia dumnezeiască. Și culoarea închisă a feței, obișnuită în arta bizantină și la Cimabue, devine mai deschisă, mai firească; în totul se face lumină!

Și cu toate acestea progresul săvârșit în icoane, asemuit cu cel realizat în frescuri, e mult mai mic. Peste rigiditatea convențională, peste arhaismul devenit manieră pentru icoane, Giotto nu trece cu totul. Felul său de exprimare aici, e același graiu vechiu, tradițional, numai lărgit și înviorat de spiritul nou — pe când în pictura murală, Giotto, pentru concepția sa nouă, pentru cuprinsul nou ce voia să-l exprime, își creiașe și o limbă nouă. În frescuri cuprinsul determină forma, în icoane forma cuprinsul.

Neegalitatea între creațiunile frescurilor și a icoanelor depinde mai cu seamă de firea sa. El avea o fire epică, el voia să istorisească, nu să descrie, să înfățișeze suflete, nu chipuri, să reprezinte acțiuni, nu numai oameni sau lucruri. În frescuri s'a simțit la larg, spre a grăi deschis în ele și-a descărcat capitalul uriaș sufletesc în ele trebuie căutat geniul său. Concepția sa umple întreg secolul al XIV-lea. Școlarii săi (ca Taddeo Gaddi, Orcagna, Agnolo Gaddi, Antonio Veneziano etc.) îl continuă dar nu-l întrec. El trăește prin ei în tot trecento. Abea în secolul următor, când individualismul pătrunde și în artă, o concepție nouă artistică înlocuește pe cea a lui Giotto. Massacio aduce în pictură idealul nou și cu el începe renașterea.

Giotto a făcut din pictura murală o artă națională, ce rămâne și pe viitor expresia caracteristică a neamului italianesc. El fundează stilul monumental, implântând în pământul Italiei germele care crește prin Massacio și Ghirlandajo, ajungând culmea dezvoltării și înfloririi în opera lui Raphael și Michelangelo.

Berlin, Maiu, 1907.

Marin Simionescu-Rimnicanu.

Casa lui Mazăre.

Iată ce mi-a povestit odată un notar:

„Cum se luminează de ziua plecării, eu și dl Iorgu, negustorul din satul nostru. Acesta dăduse unuia, Mazăre, din Strâmbeni, o kilă de porumb și nefiind achitat la timp, l-a tras în judecată și-a câștigat, ca să se despăgubească pe căile legale de cei 64 lei la cât se urcase costul porumbului cu dobânzile.

Urmă deci să punem în vederea lui Mazăre, că dacă nu va da banii de bună voie, îi vom pune sechestru.

Drumul era bun; ploase de curând. Ni-s'a făcut ziua bine în mijlocul câmpului. Deoparte și de alta a drumului se întindeau miriștile galbene, întretăiate de dungi negre de arătură proaspătă și de pete verzi de porumb, cărula începea să-i dea spicul. Din pământul și din iarba umedă de rouă ieșeau aburi ușori plini de acelaș miros nedeslușit ce-ți umflă pieptul și te face să guști din plin plăcerea de a trăi. Și cu cât soarele se iuțea, roua se topea, iar paiele începeau a trosni încet. Un suspin înăbușit părea că se ridică din întinderea miriștilor. Din toate părțile, pe câmp roiau oameni și vite, zbieretele se amestecau cu chiotele, aerul tremurâ înflorat, ceața pierdea, cerul tot mai mult părea că se depărtează de pământ și în curând nu mai auzirăm nimic, nu mai văzurăm decât găuri întinse în jug și piepturi plecate deasupra plugurilor.

Străbăturăm astfel trei moșii și intrarăm în țarinile Strâmbenilor. Pretutindeni acelaș belșug, aceleași miriști bogate, aceleași porumburi falnice, acelaș pământ negru, gras, pe care fără nici o greutate îl întorc plugurile în brazde adânci, fumegătoare.

— Doamne, mă gândeam eu, de unde atâta mizerie pe un pământ, pe care în fiecare noapte cade din văzduh miere?

Cătunul Stâmbenilor e o grămadă de cocioabe vechi, prăpădite, cu acoperișurile de coceni în putregaiul cărora cresc bălării, și din care vijeliile duc cu sine znopi întregi. Ulițele sunt strâmte, întortochiate, pline de prav până la glezne, iar în vremuri ploioase acoperite cu un strat de noroi din care nu se văd porceii. Și o câinărie!

Cătunul acesta ține de comuna noastră. N'are nici școală, nici biserică. Vara, câți-va copii vin la noi la școală, câte două luni pe an. Iar cât despre trebuințele lor sufletești, se îndreaptă cum le vine mai la îndemână, ori cătră popa dela noi, ori cătră cel din satul vecin. De unde o vecinică gâlceavă între cele două cinstite fețe.

Are însă două cârciumi. Tot aici șade și un agent al percepturului.

În sfârșit, iată-ne în curtea lui Mazăre. Un petec de loc bătătorit în jurul unui salcâm scorburos, aceasta e curtea lui Mazăre. În fund, într'un colț, e căsuța, care nu se deosebește cu nimic de celelalte.

Câteva găini răcău o movilută de bălgar; un câine lătos, cu grumazul și spinarea jupuite de râte, vesti sosirea noastră printr'un lătrat furios.

Nu mai decât văzurăm ieșind o copilă de vre-o unsprezece ani, ce se uită la noi sperioasă, apoi fugi repede înăuntru. În acelaș timp la geam se arătară mai multe fețe omenești, ce priveau lung spre noi, mirate.

A trebuit ca Iorgu să țipe cât putea mai tare, pentruca aceeaș copilă să iasă înc'odată și să ne întrebe:

- Pe cine căutați d-voastră?
- Pe tat' tu! îi răspunse Iorgu.
- Nu-i acasă!
- Nici măta?

La această întrebare dispărură o fața dela fe-reastră.

- Ba da! răspunse fata.
- Zi-i să iasă până afară!
- E bolnavă!
- Atunci să intrăm noi în casă! Și intrarăm.

Fetița se dete înlături, privindu-ne cu atâta spaimă în ochii ei mari, negri, că nu putui oprî de a mă apropia și a o mângâia pe obraji. Obrajii ei erau reci.

— Cum te chiamă?

Ea plecă capul și se lipi de perete, cu mâinile strânse pe laturile corpului. Și tremură.

Iorgu mă trase după el în tindă. De aci intrarăm în casă. După ce află că Mazăre e dus în sat să se întâlnească cu oamenii din ceată

asupra treeratului, Iorgu hotărî să mai așteptăm. Ne așezarăm deci pe o laviță și începurăm a lua seama. Cei patru pereți ai odăiței erau negri de fum; deasupra patului negreata lor eră mai mare, soioasă și plină de dungii roșii închise. Pe patul lat, acoperit cu o rogojină roasă, murdară, ședeau grecește doi băieți îmbrăcați în niște cămăși rupte. Lângă ei ședeă o femeie, ai cărei ochi luceau într'un chip neobicinuit. În jurul buzelor ei fără culoare, crețuri adânci se săpau, dese, întretăietate; bărbia îi eră pornită grozav înainte. Ea ținea în brațe o fetiță ca de vre-o trei ani, căreia îi netezeă părul cu palma, iar cu picioarele legănă o albie în care scânceă un prunc. O fată mare se căzneă să așeze un țol peste teancul de perine dela capătul patului. Sus pe soba oarbă, crăpată în toate părțile, un cotoiu enorm își lingeă labele, aruncând din timp în timp o privire admirativă asupra odăii.

Deodată copilul începù să țipe; afară cănele lătră cu înverșunare.

Femeia lăsă jos fetița și se aplecă să ia pruncul în brațe; fetița însă duse mâna la ochi și mai întâi încet, apoi din ce în ce mai tare, începù a plânge, apoi se repezi în poala mamei sale și se înghisui alături de prunc, agățându-se de straietele femeii. Pruncul lăsă țâța și porni pe plâns. Băieții se uitau la noi, fata încrem-nise cu o mână la bărbie.

Încercai să iau fetița în brațe. Aceasta însă se îndesă mai tare în poală. Băieții se lipiseră de cărele.

Nu puteam pricepe cum se face de nu intervine fata să ia unul din cei doi copii, să curme gălceava. Și mă uitam întrebător la ea. Privirile mele însă, fură înțelese pe dos, căci ea plecă capul roșind și după ce se învărti fâstăcită de câteva ori prin casă, ieși afară.

— E o drăcoaică și jumătate, începù femeia, nu-mi dă nici un ajutor. Dacă-i zic să vază și ea de ăștia, îmi scoate ochii, că copii îmi lipseă mie la vreme de bătrânețe? Apoi dacă mi i-a dat Dumnezeu, acum, trebuie să-i omor?

— Rău face! zise Iorgu.

Vorba se opri aici. În tindă se auzeau pași învărtindu-se pe lângă ușă. Femeia plecă capul asupra copilului, iar noi începurăm să mai inspectăm odaia. Și văzui că icoana eră împodobită cu o coroană de salcie și un buchet de

busuioc uscat. Dedeșuptul ei, de un ac înfipt în zid, atârna o șuviță de beteală galbenă, pe la mijlocul căreia eră agățată o mărturie de botez. La dreapta icoanei, în colț, zării o perniță pe care erau înfipte trei decorații. Mă uitai bine: Trecerea Dunării, Virtutea militară, Crucea sfântului Gheorghe.

De după sobă ieșea la iveală patul unei puști.

În vremea aceasta, cei doi copii adormiseră. Femeia îi așeză binișor, pe unul în albie, pe altul cu capul peste un maldăr de țoale și se sculă.

Eră e femeie înaltă, groasă; mergeă cu pași nesiguri, aproape împleticindu-se. Bluza ei eră largă, fusta strânsă la mijloc cu un șiret albastru. Ne zise:

— Mai așteptați dumneavoastră, că trebuie să vie și el.

— Și ieși.

Auzirăm o ciorovăială scurtă în tindă, apoi zgomot de ușe și nimic.

— Crezi că o să faci vre-o treabă? întrebai pe Iorgu.

— Trebuie să fac la un fel!

— Ca să-mi treacă vremea m'apucaii să vorbesc cu băieții. Dar nu putui află dela ei alta decât că pe unul îl chiamă Ion și pe altul Tudor. Foarte încet se sculară dela locul lor, porniră spre ușă și ieșiră afară. Așa că rămăserăm singuri, ceea ce îndemnă pe Iorgu să-mi zică:

— Nu mai e de trăit cu ei. Nu mai poți aveă azi încredere în nimeni și de aia e mai bine să nu mai dai nimănuia pe datorie. Că dacă dai, pe lângă că nu-ți mai vezi banii, dar mai umbli și pe la judecată și-ți faci și dușmani. Tii! câte darăveri și cât sânge rău am avut eu de pe urma lor, nici dușmanii mei să dea Dumnezeu să n'aibă. Știi dumneata? Uite, i-am dat porumb să nu moară de foame și acum poftim! Și barem de s'ar pricopsi, domnule, dar tot calici rămân. Eu, să-ți spuie cine mă cunoaște, când am venit aici n'aveam nimic, și am muncit și am strâns de am astăzi un ban doi. Și n'am mai înșelat pe nimeni; cui am avut să-i dau, i-am dat. De aia mi-a ajutat Dumnezeu.

Dar ei...

— Uite-l că vine! zisei eu.

Și tot mai așteptarăm o bucată de vreme până să între Mazăre. Acesta eră un om mărunț, îmbrăcat într'un vechiu mintean tivit cu găitane.

Avea o păreche de pantaloni dintr'o materie neagră, lucitoare; în picioare niște botfori plini de praf și din cari se răspândi numai decât în odaie un miros greu.

Cum intră, zise un »Bună vremea« vesel, își scoase căciula și o puse pe sobă. Câteva șuvițe de păr cărunt i-se revărsară pe frunte. Fața lui eră arsă de soare, sprâncenele și mustățile aveau o culoare galbenă spălăcită, ochii verzi, iuți, obrazul drept, de lângă ochiu până sub nas dimpreună cu buza de sus, eră crestat de o dungă adâncă, roșie.

Ne strânse vesel mânilor și zise:

— Să mă iertați c'ați așteptat. Fusei nițel prin sat să mă înțeleg cu oamenii, că de mâne, dacă o vrea Dumnezeu, începem treeratul. Dar ce vânt?

— Mai întrebă ce vânt? rosti Iorgu.

Mazăre începă să se scarpine în ceafă. Apoi zimbă a râde și:

— De! Știu eu, nu crede dumneata... dar ce dracu să-i faci? Nu vezi cum merg vremurile astăzi? Când să zici »Doamne ajută!... tranc! vre-o belea...

— Lasă vorba asta, îl întrerupse Iorgu. Spune la un fel, ce ai de gând cu banii mei?

— Ce gând să am? Am de gând să-ți dau, că n'am mâncat paralele nimănui, păcatele mele. Dar mai crede și dumneata.

— Dar bine, măi omule, n'am așteptat destul? Doi ani, gândește-te! Acuma, doar nu-i mai zice că n'ai, că grâu s'a făcut, slavă Domnului.

— S'a făcut unde a avut ce să se facă, dar la noi? Trei pogoane de grâu, treabă mare!

— Trei, netrei, e vorba că ai și cată să-mi plătești, că altfel îți pui secestru. D'iaia am venit, să-ți spu, să nu zici că sunt român dracului. Dacă nu-mi dai de bunăvoie, o să-mi dai de frica gendarmilor și tot o să-mi dai!

Mazăre își pusese bărbia în palme și-și privia vârful botinelor. Sprâncenele-i făceau o singură dungă de-asupra ochilor și rana părea mai roșie.

— Vezi-bine că tot o să-ți dau odată și-odată, dar acuma n'am și pace! Vrei să-mi iei bucățica dela gură? Și-apoi uite ce e: Ți-oi da jumătate când oi vinde grâul și la porumb îți dau și jumătatea ailantă și să isprăvim.

Se uită drept în ochii lui Iorgu. Acesta însă:

— Eu nu ți-am dat cu țărăita. Și-apoi ce să mai aștepti să vinzi grâul. De unde știi până

atunci dacă are vre-un preț ori nu. Mai bine dă-mi mie grâu. Să facem socoteala cât vine, uite și domnu notar aici, și să facem cum e bine.

Mazăre căză pe gânduri.

— Ia să vedem!

Iorgu începă:

— Ai să-mi dai 64 de lei. Cu cât să prețuim chila de grâu? La oraș e 58, dar fă socoteala, cât cheltuiești de chilă ca să-l duci acolo? Cel puțin trei lei, prin urmare 55. Haide fie 56. Mai rămân 8 lei, cari fac tocmăi cinci duble. Prin urmare o chilă și cinci duble, patruzeci de duble peste tot.

Mazăre se ridică repede în sus și ațintindu-și privirea în ochii lui Iorgu, începă să zică răspicat, rânjind:

— Patruzeci de duble de grâu pentru 30 de duble de porumb, cât mi-ai dat, nici o chilă deplin?

— Nu mi-erai dator de mai nainte preț de cinci duble?

Mazăre strânse pumnii și începă să se învârtească prin cameră cu pași repezi. După-ce ocoli de câteva ori, se opri în loc și fără să-și întoarcă capul, se răsti:

— Nu-ți dau nimic! Fă de vino cu jandarmii!

Și iarăș începă să umble prin odaie.

— Auzi dumneata, zicea el uitându-se la mine, imi dă treizeci de duble de porumb incins și-mi cere patruzeci de grâu nou, abia ieșit din mașină. Dar asta-i hoție pe față!

— Cum hoție? zberă Iorgu. După-ce că m'ai făcut să umblu pe la judecată, să cheltuiesc bani ca să-mi iau dreptul meu, care te-am ajutat la nevoie să nu mori de foame, asta-i hoție? Și judecătorul care te-a condamnat să-mi plătești 64 lei e tot hoț?

Amândoi erau față 'n față și se uitau pe supt sprâncene unul la altul.

— Ba bine că nu! Sunteți niște hoți cu toții. Vă 'mbogățiți din sărăcia noastră, asta-i! Nu-ți dau nimic!

— Am hotărîrea la mine!

— Poți să ai o mie de hotărîri, nu-ți dau nici un bob de grâu, că-mi trebuie să cumpăr o pereche de boi să dau fetii.

Iorgu căscă gura.

— Da, zise Mazăre, că trebuie să ne mărităm și noi fetițele, nu numai dumneavoastră.

Mă mai uitai înc'odată prin cameră, apoi la Mazăre. Fața lui eră nepăsătoare acum.

— Dumneata mai poți așteptă, zise el, dar eu nu, că nu vreau să dau de rușine, știi dumneata? Dacă vrei așa cum am zis, bine, dacă nu, voia la dumneata. Dar să știi bine că nu-ți dau nici un bob de grâu. Când l-oi vinde.

— Și dumneata să știi că am să viu să-ți poi secestru.

— Și eu am să zic jandarmilor; li plătesc eu, cu bani, că nu-mi dă mâna să dau pe lucru de nimic bucatele muncite de mine. Și dacă nici ei n'ar vrea să 'nțeleagă, ține minte, iau lopata și asvârlu grăul în toate părțile și-apoi să vie să-mi ia din casă!

— Bine, om vede! zise Iorgu.

— Om vede! răspunse dârz Mazăre uitându-se după sobă.

Și se întinse o tăcere adâncă. Mazăre măsură într'una odaia în lung și 'n lat dând mereu din umeri. Iorgu se gândea răzimat de sobă. Deodată îl văzui zâmbind. Se apropie de mine, se așeză iar pe laviță și după ce-și mai răsuci de câteva ori pălăria în mână, începui, foarte blând:

— Zici că vrei să-ți măriți fata?

— Firește că vreau! răspunse înțepat Mazăre. I-a venit și vremea.

Și se uită cu coada ochiului spre Iorgu. Acesta se gândea.

— Și nu poți să mi-i dai acum?

— Ți-am spus odată! Ce atâta vorbă?

— Știi ce? de ce să ne mai certăm? Să facem cum e bine, ca oamenii de ispravă, că nici eu nu vreau să te asupresc, nici dumneata să mă înșeli. Hai să facem altă învoială și să dea Dumnezeu noroc la ce-ai pus de gând.

Mazăre se uită la el înviorat

— Ce 'nvoială?

— Să te mai aștept până vei fi și dumneata mai înlesnit. Acuma mărită-ți și dumneata fata și mie să-mi dai înseris că ai să-mi dai o chilă și opt duble de grâu. Și eu uite, de față cu dumnealui, mă leg să nu te mai supăr până la anul. Dar atunci să știi că nu te mai las!

— Și opt duble? întrebă Mazăre strâmbându-se.

— Ei, lasă că ne 'nțelegem noi, numai să nu mai fie ceartă. Când o fi să târguești de nuntă n'o să vii pe la mine să mai târguești una și alta?

— Așa e... grăi încet Mazăre. Unde-o să mă duc?

— Ei, vezi? Aia e! Unde-o să te duci? Ai venit vre-odată să-mi ceri ceva și am zis ba? Dar dacă dumneata o iei prea repede, vezi bine că și eu... om sunt!

— Iartă și dumneata acum, că, zău, dacă-mi mai știi capul. M'am rugat de ea, doar că nu i-am căzut în genunchi să mă lase în pace anu ăsta, să mă mai întremez nițel. Dar de unde să 'nțeleagă? Mi-a zis că fuge și pace. Am, n'am, trebuie să fac nuntă.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! Lasă că toate se fac bune cu voia lui Dumnezeu. Și ce ți-o trebui, vino la mine...

Când ajunserăm afară din sat, nu mă putui oprî de-a râde:

— Unde dai și unde crapă!

— Ce vrei? imi zise Iorgu. Să-i iau grăul, să n'ăibă cu ce face nunta? Căine să fii și ți-s'ar face milă!

Nu mai zisei nimic.

Iorgu începui să mângâie cu codiriștea spinarea cailor, șuierând încet un cântec vesel.

Iar lanurile de porumb se mișcau ca o mare în bătaia vântului; miriștile scânteiau. Care încărcate cu snopi străbăteau câmpia și din toate părțile se auzeau buruituri grăbite de mașină. Eră atâta belșug pe câmp!

D. M. Teodorescu.

Din popor.

Inimuța mult mă 'ntreabă:
De ce mi-s tristă și slabă?
Tristă, slabă m'oi topi
Ce-am pierdut n'oi mai găsi.
Că cu cin' mi-am dat cuvânt
Și-o pus fața la pământ,
N'o pus-o să înflorească
Și-o pus-o să putrezească.

Rimeț-sat.

Culeasă de Vas. Buta,
paroh gr. or.

Iudita.

(După I. Kiss.)

La oveiul Simon, an de an aproape
 Un sicriu de scânduri duc încet să 'ngroape:
 Mititel sicriul — de vre-un cot e doară,
 Biet copil sârmanul, i-a fost scris să moară!

Pletele Iuditei fac o 'mpărăție.
 Cu mânilor 'n tremur ea și le mângăie
 Și le prinde 'n foarfeci... Ce păcat săracă...
 Mâncând în taină ea la popa pleacă.

— ,Fruntea mea azi plete vezi că nu mai poartă,
 ,Eu mi-am plâns, părinte, frumuseța moartă;
 ,Spune-mi tu aieva, spune-mi să se știe
 ,Un copil să-mi crească, nu mi-e dat și mie? —

Iși ridică ochii din bătrâna carte
 Și privind-o popa — grea osândă 'mparte:
 ,Un copil alături ți-ar vrea căpătâiul
 ,Un copil Iudito — unde ți-e dintâiul?*

Buzele nevestii par ca de zăpadă,
 Fruntea albă-și lasă în palme să cadă;
 Graiul i se frânge — geme greu cuvinte:
 ,L'a curmat săracul, mâna mea părinte!
 ,Tatăl lui în lume a fugit de mine,
 ,Fată fără sprigin — și-mi eră rușine...
 ,Eră noaptea neagră, bună de 'ngropare.
 ,De mi-ar da odată — groapa alinare!*

Popa 'nctet întoarce foile din carte,
 Cătă fiecare ce canon împarte:
 ,Scoală-te Iudito, — haina ta de jale
 ,Nu se potrivește greșurilor tale.
 ,Deslegarea-i alta — și-i grozavă plata...
 ,Vei avea putere să ții judecata?
 ,Buza ta păcatul altui să nu-l deie.
 ,Să-ți săruți copilul te opresc femeie!
 ,Stânge-te cu zile sub povara cruntă —
 ,Te scapă copilul — în ziua-i de nuntă!*

La oveiul Simon e 'n ferești lumină
 Prăznuind botezul veseli toți închină;

Cânt-un psalm din carte, — toți au prins s'asculte,
 Genele Iuditei — lacrimi varsă multe.
 Un copil ea strânge — la inima mută,
 Cum o 'ndeamnă gândul — și tot nu-l sărută.

La oveiul Simon toți tac în ogradă
 Nu mai pot drumeții prin ferești să vadă,
 Tremurând Iudita — geme greu și plânge:
 ,Scapă-mă de-osândă, Doamne nu mă frânge!*

,Mamă cum mă arde — fruntea mi-e ca jarul,
 ,Doar' o sărutare mi-ar curmă pojarul!*

,Fii pe pace dragă — dormi și nu te doare.
 ,Doamne, sfinte, Doamne — ți-e povara mare!*

,Mi-e uscat de boală cerul gurii mamă,
 ,Și buzele mele — nu simți cum te chiamă?*

Pe Simon oveiul un fior îl sapă:
 ,Gândul tău Iudito din păcat s'adapă...
 ,Au mai zis și alții și una și alta:
 ,Adevăr e una — adevăr e alta.
 ,Cine-i rea de mamă — nu-i de-a sta la masă —
 ,Astfel să-mi trăiască cum te-alung din casă!*

Anii trec șiraguri. — Iat'un an nou vine
 La oveiul Simon — praznic nou se ține.
 Vatr'au pus în curte — om spre om se 'ndeasă:
 E-a lui Simon fată — lui Natan mireasă.

Intr'un colț pe-o babă o împing nătăngă,
 Când spre mâna dreaptă, când spre mâna stângă,
 Grabnic cerșitoarea din mulțime iasă:
 ,Vreau o clipă numai s'o văd pe mireasă!*

O aduc acuma — rabbi cartea ține.
 — ,Oameni buni vă fie milă azi de mine!
 ,Draga mea copilă!*... Și pe nesimțite
 I-a atins miresii — buzele iubite!
 — Știți acum povestea jalnicei Iudite?

Octavian Goga.

Inimă de mamă.

(Urmare.)

Dela Vinerea Mare, din ziua aceea când Voicu desprinsese năframa din cingătoare Dochitei, trecuse câteva sărbători la rând, fără ca fata Radului să s'arate la joc... Leica Sultana își păzea jurământul, ținându-și odorul acasă, gândind că doar, doar a putea rămâne cu Dochita măcar în iarna aceea. Fete erau multe în sat și feciorul Răzășului, putea pune ochii și pe alta... La început s'o părea cine știe cum, dar o jucă odată în horă fără Dochita ei, o jucă de douăori, și la urma urmei, când nu i-o mai sta în ochi fata ei, aveă să se lipească de alta. Iar la anul, poate la celalalt, s'o mai găsi el vre-un fecior de măsura Voicului, și pentru Dochita. Și astfel cu nădejdea în suflet, în fiecare sărbătoare pe inserate, scoboră coasta la porțiță, eșind în calea vecinilor, întrebându-le ce a mai fost pe la cel joc... Dar cum își mai simția inima strânsă când, cele femei îi spuneau așa din vorbă în vorbă, că Voicu Bogdăniței nici nu fusese zărit pe la horă. Cum însă își închipuia, că Voicu lipsia dela joc numai din întâmplare, cine știe ce treburi și interese: Dochita tot nu mai aveă drum spre horă, iar leica Sultana, sara în sărbători, tot s'abateă în cale după iscoadă.

În sara de sfinții Voevozi, care nu-i fu mirarea, când se pomeni în porțiță cu mama Voicului. Deodată nu-i veneă să-și creadă ochilor, dar când îi dădură »bună vremea« așa râzând cu dulce, nu se mai îndoi... Eră ea, dar nu singură, ci cu Sava Răzeșu, cumnatu-so. Cum nu-și putea închipui însă, ce caută Bogdănița și cu cumnatu-so, pe așa vreme la ei, stătū o clipă nedumerită. Adică vorbind la dreptul bănuia; totuș, cum nu s'asteptă să dea în sara aceea cu ochii tocmai de ei, credeă că nu au ce să caute... Și acum stătū la îndoială, gândindu-se dacă trebuie să-i poftescă să între, ori să scurteze repede vorba și să-și facă cale prin vecini. N'avū însă vreme ca să hotărască într'un fel sau altul, căci la spatele lor aud gura lui Potecă...

— E hei, măi tată, va să zică îmi stau cuscrii de vorbă la porțiță și Radu paci să știe...! Atunci fiindcă v'am călcat din urmă, bună vremea la Dumneavoastră...

— Bună să dea D-zeu bade Radule...! Ia, după cum vezi, stăm de vorbă,... grăi Sava

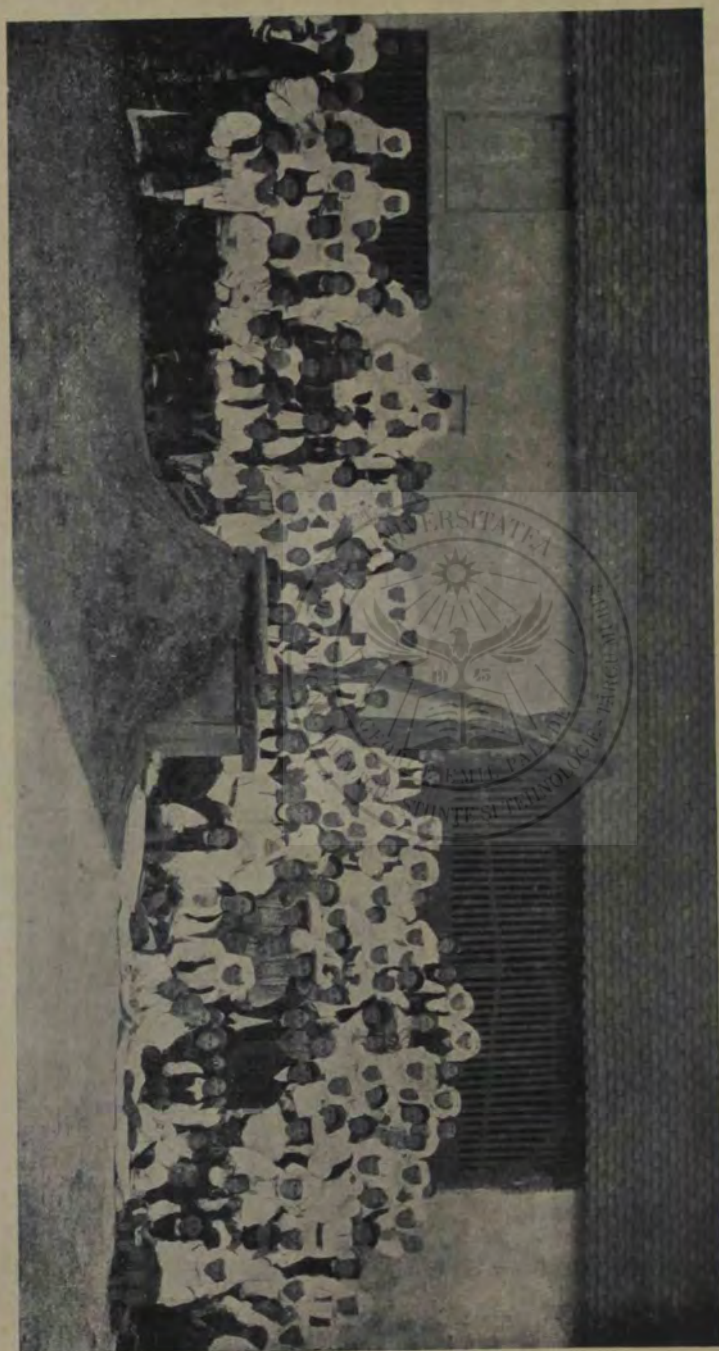
ferindu-se mai la o parte, în vreme ce Sultana stetea așa nedumerită privind când la unii, când la alții... Gândul vecinilor de peste vale, îl pricepuse chiar dintru început; acum nu se mai îndoiă însă, că la mijloc erau tot planuri de-ale Radului. Va să zică tot cu el aveă să se lupte...! Dându-și samă deci, că dușmanul cel mai puternic îi eră în casă, nădejdea începū să se depărteze tot mai mult de sufletul ei duios de mamă, iar ochii innourăți de lacrimi, s'ar fi pornit de-a binele pe plâns, dacă badea Radu, care-și cunoștea bine tovarășa, n'ar fi luat vorba înainte.

— Ia pofteste-ți vecinii în casă, măi babă...! De ce crezi că ne-a dat D-zeu patru păreți? Să ne bucurăm de orice oaspete străin care ne-ar cădea în prag, dar mai ales de cei vecini...!

Poftim, surată Zamfiră, poftim Savo, și ni-ți intră în casă!... îndeamnă atunci Sultana cu vorba înecată, îndreptându-se spre deal înaintea tuturor, ca orice gospodină cu grijă. Dar nu eră nevoie de nici o grabă, căci leica Sultana aveă doar fată mare. În fața lor, printre ramurile albe și desfrunzite ale măsteacănului, se desprindea din amurg, chipul căsuței bătrâne care-și tremură sfioasă, lumina celor două ferestre mici, iar la dreapta se ridică chipeșă »casa cea mare«, casă nouă și mândră, care dela o vreme încoace, numai ea primiă oaspeții cei mai de samă. În vremea aceasta, Dochita, ca fată simțitoare, stând tot în preajma măicuții, auzise sfatul dela poartă și, ca să facă cinste vecinilor de peste vale, aprinsese lumină în casa cea mare; așa că din mijlocul ogrăzii, Radu și cu pețitorii se îndreptară spre casa cea nouă, care cu ferestrele ei mari luminoase, s'arată par'că bucurasă de așa oaspeți de cinste...

Ajunși în prag, ușa se deschide larg în lături trimițându-le un sul de lumină în cale, șoptindu-le par'că »bine-ați venit«... Se opresc o clipă în prag... În casă, numai zestrea: scorturi alese pe toți pereții, paturi și lavițe acoperite cu cadriluri în ozoare, clituri de cergi albe și procoviți vârgate, cari bat până în grindă, șervete cu isvoade mândre atârnav de pe trestii prînse în cue, până peste ferestre, perdeluțe de in cusute numai în ibrișin și atârnavate la icoane, și 'ntind

Expoziția ap. copii din comuna Ilimbav: mamele cu copiii premiați.

aripile ocrotitoare până împrejurul candeliei din preajma căreia sticlele de busuioac împrăștie un miros ce îmbată, dar mi-reasa căutată, nicăiri.

Pășesc înăuntru, se uită, dar când s'ajungă cu ochii după ușă, odorul cu pricina, face zmac și dă să se strecoare afară. Cum Sava prinde însă de veste din vreme, și pășind, o prinde de mână...

— Da unde-mi fugiai căprioaro? Ia vino încoace la lumină, să vedem sameni cu leica Sultana...? Unde ești soacră mititică, ia abate spre noi, de ne arată cu cine samănă cod'anița asta, cu badea Radu mândrul, ori cu leica Sultana chipeșa?

Dar învârtindu-se Sava cu Dochița de mână, nu zărește nicăiri pe Sultana, — soacra cea mititică — cum îi zicea.

— Ei apoi tot cu leica Sultana, cea care dă bir cu fugiții samănă căprioara, de aceea eră să ne scape printre mâni...?

Fata, roșie ca un bujor și rușinoasă, se zbate în mânilor de voinic ale pețitorului și cearcă să scape, în vreme ce mama

Voicului râdea mângâind-o par'că într'o privire duioasă de mamă.

— Și așa — începă Sava iar cu gura — voi ai să ne scapi? Ia vino mai bine și sărută colea mână mamei soa-

cre, căci de, mai știi ca toate nurorile îi cântă cântecul :

Soacră, soacră poamă acră
De te-ai coace cât te-ai coace
Dulce tot nu te-ai mai face.
De te-ai coace-un an și-o vară
Tot ești acră și amară!

Fata îndemnată, râde, și cu capul plecat în jos, s'apropie de sărută mâna Bogdăniței, care la rândul ei sărutând-o pe frunte, o mângăie certând pe cumnatu-so.

— Bine că îți adu-seși aminte tocmai de cântecul acesta, căci altul nici nu se potrivea. Grăind apoi fetei cu glas dulce adause :

— Las' maică, că doar cântecele nu-s pentru toți oamenii... Asta de pildă, nu-i pentru noi. Și Bogdănița, ar fi mai lungit încă vorba cea dulce, dacă cumnatu-so Sava nu ar fi zărit în prag pe Sultana și n'ar fi luat-o înnaainte cu vorba.

— Ehe, leică Sultană, d'apoi soacră de acestea mi-ai fost? Când îți cad pețitori la fete, mi-o iei la sănătoasă, în loc să joci de bucurie?

Dar cum nevasta Radului, stătea nehotărîtă în pragul ușei, Sava dădă drumul fetei, care se furișă afară, iar apoi încinse mijlocul gazdei și îndemnând-o spre lavița unde stetea ceialaltă soacră, luă vorbă domoală.

— Ia stai colea, frate, lângă cea cuscă, și om grăi o leacă, că doar o vorbă două nu ne-o fi de prăpădenie capului!

Nu-i așa bade Radule? adause Sava, după ce văzū pe leica Sultana așezată pe laviță...

— Ai cuvânt, frate Sava. De o vorbă nu se prăpădește lumea... dar se pornește plânsul femeilor... răspunse badea Radu din pragul ușii, unde rămase.

Dar Sultana lui, tăcea privind așa în neștire la teancul de scorturi alese, din fața ei, care îi mângăia privirile cu florile îmbinate în toate culorile... Și de altfel la toate vorbele lor nici n'ar fi știut ce răspunde. Din toate pricepea atât că ea trebuia să rămână prea curând fără fată, și la asta nu s'ar fi învoit în ruptul capului. Ținea să-și mărite fata cu gustul ei. Asta

știă și asta o spuneă ori-șicui. Dar cum gândul și dorința ei nu se potrivea cu a celor care-i călcase pragul în sara aceea, și cum știă că vorba despre măritișul fetei i-ar răni iar sufletul, a crezut că mai bine ar face, nici să nu mai între în vorbă. Iată de ce dar s'a furișat dintre ei, când au intrat în casă. Și chiar acum dacă a venit, apoi a fost adusă mai mult de fâgăduiala lui Potecă al ei, care i-a mărturisit că eră de aceeaș părere ca să mai amâie cu măritișul fetei... Și ea l-a crezut... Dar vorba întâpătoare aruncată adineauri din ușă, o făcū să bănuiască că la mijloc nu fusese decât o șiretenie.

Primul premiat la expoziția de copii din Ilimbav.

Neîncrezătoare își

purtă o clipă privirea întrebătoare, când la tovarășul ei de trai, când la oaspeții pețitori... Atunci Sava știind că nu venise în casa lui Potecă, pentru că să tacă, rupse iar fir de vorbă :

— Și va să zică, să nu-ți mai pețim fata, leică Sultană?

— Poi nu...

Poate că nu ți-i pe plac și după inimă flăcăul, ori casa mea surato...? Întră Bogdănița în vorbă. Dacă e așa, spune-ni-o și noi om bate cărările în altă parte...

— Nu zic asta, căci mi-ar fi păcat... răspunse Sultana, ștergându-și ochii cu măneca

cămeșii... Flăcăul ni-i pe plac și nici de casa D-tale, n'avem de spus cuvânt legănat măcar;... decât atâta numai, că nu pot mărită fata acum. E prea tânără și mai poate aștepta... Doar tot una mai am... Dacă și DV. așișderi vi-i pe plac fata și casa noastră, de ce n'ați mai îngădui adecă câtva timp? Ce-i a trece un an ori doi dacă dă D-zeu cu sănătate?! Uite așa dacă vă potriviți la gând cu mine, nu zic ba, ne putem încuseri...

— Ei cuscră Sultană, căci doară cuscră ai să-mi fii, pe cât văd eu, răspunse Sava, cum bag seamă D-tale nu ți-i de grabă, ți-se pare fata prea tânără. Dar oare D-ta când te-a pețit badea Radu, erai mai stătută de cum ți-i fata? Și ia spune-mi dacă ar fi zis ai casei, că nu te dă atunci noră lui moș Manea, ce-ai fi zis? Așa-i că fugeai cu Radu cel voinic și mândru, ori dacă nu fugiai, ar fi mai stat feciorul lui Manea la gânduri și nu te-ar fi furat?

— Cum, să mă fure?... răspunse de astădată Sultana ca înțepată...

— Ia bine, cum se fură o fată...

— Va să zică, pe cât bag samă a-ți venit să-mi spuneți chiar în casă la mine, că aveți să-mi furați fata? Grăi cu grijă leica Sultana, sculându-se în picioare și privind pe rând la toți cei de față... Dar văzând că nu răspunde nimeni, adause privind-și bărbatul:

— Cum vine asta Radule?

— Cum să vie nevastă, răspunse el îngrijat oarecum, apropiindu-se de cei din casă... De o fi să pățim și rușinea asta, n'ar fi atât de vină D-lor, cât ai să fii tu, cari ții morțiș »la anu« și »la anu«.

Într-o clipă cuvintele Radului, au stârnit iar furtuna. Întunecată la față și cu ochii în lacrimi, cusera neînduplecată, fără să mai zică o vorbă, dă să plece pe ușă. Sava îi tăie însă calea sărind cu vorba.

— Las, cuscră, nu te speria, că doar n'avem noi așa flăcău îndrăzneț... Și poate că nici Dochita D-tale, nu s'o lăsa să fie furată, ci s'o îngădui binisor cu flăcăul, și o merge și așa nefurată, numai cu amăgeala câtorva sărutări...

— Cum, să fugă fata mea, Dochita mea, îngână biata mamă, deschizând ochii mari și privind împrejur...

— Nu zice cumnatu, de Dochita noastră, dragă surato, sări Bogdănița cu vorba, ca să mai li-

niștească grija Sultanei, dar vine vorba așa cum s'ar întâmplă cine știe unde...

— Așa, așa, cum zice Zamfira, cuscră dragă, nu cum ai luat D-ta vorba, răspunse iar Sava.

— Las, am priceput eu... îngână în cele din urmă Sultana, privind-i printre lacrimi, am priceput. Vinovații nu sunteți D-voastră, ci numai omul meu. Asta-i gustul lui, și n'are decât să și-l facă. Da, eu nu vreau; să știți că nu.

Și cu cele din urmă vorbe, ieși pe ușă lăsând pe cei din casă, uitându-se unul la altul...

Într'un târziu, Sava rupse tăcerea de isnoavă:

— Va să zică n'am făcut nici o ispravă, bade Radule?...

— Ei, da grabnic mai ești frățioare; stai, mai îngădue, că n'avem de ce să ne spăriem...

— Bine, om mai îngădui, dar o vorbă hotărâtă tot ar trebui s'auzim, zice mama flăcăului ca cea cu grijă.

— Că chiar așa, cum zice cumnata, adause Sava, ce spunem noi băietului când ne-o întrebă fân ori paie?

— Fân, fân, acesta-i cuvântul cel bun, iar grijă să n'aveți. Baba mea așa a fost întotdeauna, când a trebuit să mărite, ori să însoare. Treaba se face, o plânge o leacă, și apoi îi trece.

— Atunci eu noroc să dea D-zeu și să trăiască tinerii, zise pețitorul vesel, întinzând plosca cu vin, care până atunci, nici nu se zărise de sub poala contășului...

— Cu noroc, răspunse socrul cel mic, ducând plosca la gură; iar ca să se întărească legătura vorbelor făcute, scoate și el plosca cu vin vechiu, pe care o ținuse sub aripa cojocelului înflorit, și o întinse soacrii celei mari, în vreme ce Sava adaugă:

— Te calcă rândul cumnată:

Bogdănița veselă, ia și 'nchină:

— Noroc, și traiu bun să le dea D-zeu.

— Amin, amin răspund cei doi, și apoi ploscile trec din mână 'n mână.

Și astfel chezașia cuvântului dat s'a tocmit.

Cu sufletul amărit și fără nici o nădejde de sprijin din partea cuiva, Sultana cum a scăpat dintre gurile cele de ascuțite tăișuri de vorbe, s'a infundat în căsuța bătrână, cercând să-și moaie năcazul tot în lacrimi, singurile mângăetoare pentru inima ei neînduplecată. Până la un timp s'a tot înșelat cu gândul că nu eră numai singură aceea care să distrămă firul

planurilor ce urziă Radu al ei. Și-ar fi pus chiar capul la mijloc, că are de bună tovarășă și pe Dochița, care întotdeauna îi dăduse să înțeleagă că nu s'ar despărți de lângă dânsa, pentru nimic în lume... Acuma însă, simțea bine că fata ei, lincetul cu încetul, fusese ademenită, ca din potrivă să petreacă sort de dragoste în urzeala cea momitoare a măritişului.

O văzuse cu ce ochi priviă la horă pe feciorul Răzăşului, iar sara de câte-ori n'o prinsese stând aşă uitată și cu ochii pierduți de cea parte a dealului. Dar în sara aceea, cum știuse ea să iese în calea pețitorilor, ba încă să potrivească și aşă fel, ca să le cadă în mâni și să le dea pricină de vorbă?!...

Și acum, stătea în preajma ei, răzimată c'un umăr de părete și cu fața gânditoare, mai mult îngrijată par'că... Vedeă bine că fata ei cea cuminte, ar fi vrut să s'apropie de mama cea duioasă și să-i spună cine știe ce vorba de mângâiere, dar nu îndrăzneă. Se simțea oare vinovată? Simțea oare că-i încolțise în suflet o dragoste streină și pe care acum nu cuteză s'o mărturisească? Și ce eră de vină? se gândi Sultana în cele din urmă, oftând și uscându-și ochii... Dar cum stetea nehotărîtă, între gândurile dacă trebuia ori nu să ocrotească buruiana cea streină..., zări două lacrimi, cari fulgerară tocmai atunci în umbra de întuneric a ochilor ei mari... Inima de mamă simțind acum că aveă de luptat cu inima cea crudă a odorului ei scump... se muiă... și îndemnă pe neînduplecata Sultană, să dea binecuvântarea. — Hotărîtă, se sculă de pe laviță și apropiindu-se de Dochița, îi luă capul între mâni și-o sărută cu drag pe frunte. Cum însă fata, se înăbuși de plânsul cu suspin al dragostei îngrijate, mama i-aduse capul pe piept șoptindu-i cu dulce...

— Și tu ce ai Dochiço, maică? de te-ai pornit aşă pe plâns? De ce taci?! Hai, spune, stărui Sultana din nou, văzând că fata nu-i dădea nici un răspuns.

— N'am nimic, grăi în cele din urmă, suspinând și împletindu-și brațele de după gâtul mamei...

— Nu te cred..., de ce nu șpui maichii, tot, tot ce ai pe suflet?... Iar apoi apucându-i capul între mâni și privind-o cu dulce îi șopti din nou:

— Spune maichii, spune!...

— ... Nimic, maică... aşă pentrucă te-am văzut iar plângând din pricina mea..., îngână fata plecându-și ochii în jos...

— Ei lasă, fata mea, că am înțeles tot... A fost sorocit de sus, să vede, să fie aşă și nu altfel.

E Voicu la mijloc, e dragostea;... dar fie-vă cu noroc. Și îngânând vorbele din urmă, Sultana neputându-și stăpâni lacrimile, își răzimi fruntea de creștetul feții, și le lasă să curgă în voia lor... Dochița care înțelesese tot, nu atât din vorbele maicășăi, cât din dragostea cu care i-le șoptise, nu spuse nimic, ci numai își îmbrățișă măicuța cu toată dragostea, care în clipa aceea i-o dăruise toată, toată...

Și-ar fi rămas poate multă vreme aşă îmbrățișate, dacă Sultana n'ar fi auzit afară sfatul celor pe cari cu câteva clipe mai înainte îi lăsase singuri în ceea casă... Aducându-și atunci aminte cum plecase dintre ei și ce vorbe le spusese, se desprinsese din brațele Dochitei și dădu fuga afară... Ce grăise și cât anume, nu-și aduceă aminte și cum se temeă ca nu cumva să se fi supărat Bogdănița. Ca să-i strige, să-i cheme înapoi, nu-i veneă, dar se gândea să spuie măcar lui Radu al ei, că vrea și ea. Și-apoi el s'o repede în urma lor și le-o duce cuvântul cel de pace...

Dar cum prinsese veste de vreme, iar pețitorii lungise vorba fără grabă și afară, nu se depărtase cine știe cât. Când Sultana ajunsese supt măstacănul din mijlocul bătătorei, zări prin ceața de întuneric cum pricinășii de pețitori stăteau la porțiță în roata de lumină împrăștiată de lumina pe care Radu al ei, vinovatul cel mare, o ridică sus, deasupra capetelor, ca să se vadă mai bine la ochi și de bună samă, ca să mai vadă și cei vecini ori drumeți că el are pețitori... Dar fie, și vadă-i ori-cine, căci tot una-i eră acum... Ba încă bine că nu plecăsă pentruca să le spună și ea cuvântul cel de 'ngăduială... Dar se gândea cum să facă să vestească Românul ei, căci acolo între dânașii, nu-i veneă să se scoboare... Rupse o crangă uscată din poala măstacănului, o frânse pe rând în fărâmi mărunțele, cu gând că doar o ajunge trosnetul lor până la urechile celor dela porțiță, dar când cei pețitori ieșiau pe porțiță părănd c'au isprăvit de vorbă, pășiă pragul dincolo Radu al ei și-o

începea de isnoavă; iar când acesta își luă de samă să intre în ogradă, pășiau ceilalți pragul înlăuntru, și-așa păreau că n'au să mai isprăvească.

În timpul acesta însă, Radu auzindu-se chemat pe nume din spre casă, și înțelegând vocea Sultanei, dădu fuga spre deal, după-ce mai întâiu — ca și când ar fi ghicit de ce eră chemat — rugase pe tovarășii de vorbă să mai îngăduie puțințeluș...

Ca 'n vremurile de tinerețe, Badea Radu se pomeni într'o clipă supt rămurișul copacului bălan, și cum dădu cu ochii de tovarășa lui, desprinse lumina din găvanul mânei apărătoare și îndreptă lumina ca să-i zărească ochii și să ghicească mai din vreme ce vesti îi aducea. Dar cum Sultana ș'ascunse repede fața în dosul mânei ce și-o adusese repede ca apărătoare, Radu luă vorbă cu drag...

— Ei măi babo... veste bună?

— Ce-o vrea Dumnezeu, șopti ea cu glasul tremurat și înecat par'că de lacrimi. Spune-le să mai vie... Decât să se întâmple cine știe

ce rușine... mai bine să-mi plece fata cu cinste din casă....

— Ei, iacă așa te vreau măi babă, zise atunci Potecă cu glas tare și întinzând o mână ca și când ar fi voit s'o mângăie pe supt bărbie, cum aveă el obiceiul să facă când dădea la pace cu leica Sultana; dar cum ea se feri pornind cu grabă spre căsuță, Radu scoboară spre cuserii rămași în porțiță, și cari îl întâmpinară într'un glas...

— Ei ce veste, bade Radule?

— De bucurie, cuserilor, altfel cum puteă să fie. Nu vă spuneam eu că după furtună vine și vreme bună?

— Atunci să zicem cu noroc și să cinstim în sănătatea băeților să 'ndesă Sava cu vorba, scoțând plosca în lumină...

— Cu noroc și ceasul cel bun să dea sfântu... adause Bogdănița...

— Amin, amin. adause socrul cel mititel și ploscuțele se închinară tot cu meniri de bine și fericire. Iar cuserii nu se despărțiră de acolo, din porțiță, decât abia târzior, când ziua logodnei fu sorocită, iar ploscuțele deșertate până la fund.

(Va urma.)

I. Ciocărlan.

Nepotriviri.

(Fine.)

Dar de ceeace știă orașul, și de ce dânsa numai acuma află, Ana se îngrozî. Bărbatul ei cercetează populația cea mai de jos a orașului, întră în bordeie cu mirosuri grele, vindecă în cinste o mulțime de necăjiți, pe cari mai bine i-ar lăsa să moară.

Se întoarse acasă ca o furtună. Odaia de consultare eră plină. Așteptau pe Crainic. Apărî între ei ca o furie, verde de venin.

Vorbe urâte, grele, ucigătoare aruncă asupra acestor nenorociți. Li scoteă cu grămada pe ușa, când se ivi doctorul.

El înțelese în grabă totul.

— Stai doamnă. Oamenii aceștia m'așteaptă pe mine. Cu D-ta n'au nimic, nimic pe lume. Binevoește a trece dincolo. Și o conduse în odaia vecină. Inchise ușa, și-și chemă clienții înlăuntru, apoi începî vizitele, vr'o două ceasuri, liniștit, ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic.

După ce termină, întră să prânzească. Ana nu

puteă zice nimic. Și doctorul, de data asta, de cum întră se văzî că are de vorbit.

— Pentru ce eră să-mi alungi clienții? Ana făcî o sfortare.

— Pentrucă nu vreau să-i mai văd în casa mea.

— Cum, în casa ta? E a ta casa asta? și doctorul zimbî iarăș.

Ana își prinse buza din jos în dinți și începî să o strângă până o învineți. — Crainic o întrebă din nou, privind-o fix:

— Pentru ce eră să-i alungi? Nu ți-a fost păcat, ori nu păcat, nu ți-a părut sub demnitatea ta să-i ocărești așa de urât? Și erau între ei oameni bătrâni, și femei de-atale, adecă femei ca și tine?

Ana se zbuciumă puțin, ca și când ar fi vrut să scape de ceva, apoi zise:

— Nu vreau, știi, murdari de aceștia să-mi umbre prin casă. Nu!

— Numai cât aicea eu poruncesc, și nu tu.

Și după mine o mână de-a unui murdar de acesta care suferă, o mână murdărită de muncă, are mai mare preț decât gâtul alb plin de aurituri, a unei doamne, care în toată viața ei n'a simțit altă lipsă decât să-și îngrijească trupul. Acela-i om, voi sunteți niște păpuși fără viață. Hei! dar las. Tu de altfel n'ai spus drept. Nu de aceea ai voit să-i alungi. De multă vreme vin ei la mine și gândul acesta încă nu ți-a dat prin cap. Tu te-ai mâniat pentrucă știi că-i caut gratuit. Vezi, am avut dreptate când ți-am spus că n'am bani. O, și nici n'oi avea vre-o dată. Atâta cât să putem trăi numai. Rodul științii, rodul nopților nedurmite, nu-i iertat să se schimbe în pălării de modă, în vestimente fără înțeles, în prânzuri îmbelșugate, preperate cu vorbele de spirit al celor ce n'au nici un spirit. Nu, nu, rodul științii trebuie să aibă ceva corespunzător de înalt în viață. Da bine, ce-ți spun eu ție de acestea! Tu nu 'nțelegi! Tu 'nțelegi numai un lucru: »Nu-s bani.« Pe tine acestea două vorbe te ucid, pe mine mă lasă rece, ba încă îmi cad bine.

Și adânc, în liniștea lui de moarte, simția într-adevăr o mulțămire pentru asta. Nu eră fericire, ci numai mulțămire.

Dar Ana încă nu putea să trăiască astfel. Cuvintele din urmă ale lui Crainic o făcuseră să vadă că dânsul o urește, că i greu de ea. Dar asta n'ar fi fost nimic. Mai greu însă îi eră traiul ce trebuia să-l ducă.

De-o vreme părea că se tot gândește la ceva. Sta ceasuri întregi pe divan, ori la fereastă. Apoi, serile, începuseră să stea mereu la fereastă. Crainic și când eră acasă n'o luă în seamă, dar de cele mai multeori nu eră acasă. La câțeva vreme un domn între bărbat și bătrân, se plimbă mult pe sub fereasta ei. Din sară în sară erau mai intimi, vorbe, bilete, semne. Ana, se vede, se gândise la ceva.

Intr'o sară când veni Crainic acasă, se miră văzând că Ana-i dusă. N'a mai fost de mult în vizite, ce să-i fi venit oare?

Dar Ana nu veni în noaptea aceea, nici ziua următoare. Doctorul rămase totuș foarte liniștit. Prin oraș începuse a se zvonii, a doua zi știă deja toată lumea. Crainic rămase tot cel veciu.

A treia zi veni mătușa Anei, doamna cea mică și adunată, îmbrăcată în negru. Auzise și ea de veste, și veni cu fața arsă de rușine.

— Pentru Dumnezeu, d-le Crainic, ce-a fost să se întâmple, zise frângându-și cu desădejde mânilor.

— Are să vină iară. I se urește ei cât de curând.

Bătrâna să zmânci îndărăpt ca arsă:

— Ba, asta nu mai vine. Dacă a plecat odată nu mai vine. Acum se tot duce până se prăpădește. Vezi, păcatele noastre, samănă cu mumă-sa ca două picături de apă. Așa a perit și mumă-sa. S'a dus și nu s'a mai întors. Și aceea și-a lăsat copiii acasă. Asta-i un blăstăm, da un blăstăm! Bătrânuța începuseră să plângă cu sughiț.

Crainic cercă s'o imbune.

— Ce să-i faci? Dacă-i așa, n'ai ce face.

— N'ai! Și eră și mumă-sa ca și Ana: o icoană. Când te uitai la ea, gândeai că-i o sfântă. Curat cum eră și Ana câteodată.

Mătușa își plânse apoi plânsul potolit, ca a oamenilor ce și-au lăsat astupați în groapă pe iubiții lor.

Iar Crainic se gândi la povestirile deodată ale bătrânei. Și abia acum înțelege silința ei de-a îmbracă în neînțeles, în taină, moartea surorii sale, care a fost mama Anei.

Când eră să plece bătrâna, Crainic îi zise:

— De-o veni, am să-ți scriu. — Ea întoarse palma în semn de negare.

— Ba. Nu se mai întoarce. Știu eu bine că nu se mai întoarce.

Și Crainic rămase tot liniștit. El n'a pierdut nimic, căci nu mai avea ce pierde.

I. Agărbiccanu.

Cronică.

Aproape toate cronicile de mai jos erau s'apară înainte cu o lună. Publicarea lor a întârziat din cauza grecei tipografice. Cettitorii să ierte deci anacronismul unor părți din cronici.

Teatrul nostru. Zilele aceste s'a ținut în orașelul Cobalm adunarea generală întârziată a »Societății pentru crearea unui fond de teatru român« S'au cetit rapoartele obișnuite, s'au ales comisiuni de cenzurare, s'a reales comitetul, etc. . . , s'a căutat frumos și s'a rămas pentru diferiți »reprezentanți«, cu un cuvânt au rămas toate în matca cunoscută a adunărilor noastre culturale. Tipicul acestor adunări e atât de cunoscut încât nu se mai cere ca să-l repetăm și noi. Vom înregistra însă unele date cari privesc desvoltarea teatrului nostru, pe baza »Anuarului X« primit zilele aceste. Din însemnările acestuia să vede că în anul 1906 s'au dat mai bine de 138 reprezentații teatrale. Negreșit e un număr prea dispărent acesta. Într'o țară întreagă de oameni, cu toată întinderea ei largă, nu se joacă teatru decât pe jumătate cât îndestulește un orașel săseș de provincie. Repertoriul acestor reprezentații e alcătuit din piese lipsite în cea mai mare parte de ori-ce rost artistic. Cu excepția pieselor lansate de artistul Z. Bărsan, cari se apropie de trebuințele noastre, — aproape toate sunt sau din mulțele naivități originale, sau traduceri fără gust. Nu se potrivește aceste nici pentru țărani noștri și sunt un prilej de constatări dureroase pentru lumea cărturărească. Când numai bună-voința escesivă e singurul criteriu în judecarea unor prestații artistice, atunci a ajuns rău de tot biata artă. — Avera societății, nefiind împiedecată de nimăi, crește — se 'nțelege — și se sporește. . . A ajuns în anul 1906 suma de cor. 385-816. Numărul membrilor balansează, scade și crește; în anul trecut au fost »410 vii și 61 morți«.

Potrivit unei hotărâri din trecut, comitetul a publicat concurs pentru piese originale. Rezultatul concursului din anul ultim a fost foarte slab. Au intrat 12 piese, comedii, tragedii etc. . . cari au fost cenzurate de dnii Dri I. Blaga, Val. Branște și G. Dobrin. După-cum ne convingem din dările de seamă piesele sunt în adevăr nule ca valoare artistică. Acest rezultat poate servi ca o îndrumare pentru comitet. Eră un lucru de prevăzut. Unde sunt scriitorii de piese originale aici la noi? Dacă ar fi, ar răsări și fără cele 300 de coroane. Cu mult mai potrivită ar fi angajarea unora dintre scriitorii noștri de seamă cari să ne traducă operele potrivite ale literaturilor străine. Ar fi o muncă de mare însemnătate aceasta și comitetul ar da dovezi de o adevărată înțelegere a trebuințelor noastre. Să ne închipuim cum ar putea fi răscolite sufletele de avântul unui Wilhelm Tell!

Aceste deocamdată despre progresul mișcării teatrale la noi. Cu bucurie înregistrăm apropierea comitetului de fostul său bursier Z. Bărsan, a cărui activitate de actor și scriitor e vrednică de recunoștința societății noastre.

Incă odată „Puterea întunerecului.“ Ce ție și cu temperamentul combativ al gazetelor noastre. E destul

să scrii câteva cuvinte cari se pare a nu aranja pe cineva, ca să te pomenești cu o ploaie de atribute. Poți fi drept, poți fi calm; e înzădar. Există la noi încă acel soi ignobil de îndărătnicie care ne îndeamnă de atâteori să devenim apărători. Expansiunea temperamentalului nostru ne urnește în pripă. Iute și degrabă ne răsfrângem mâneca și haide la apărare! Că apărăm o greșeală, că apărăm o prostie, — nu împoartă! Noi apărăm! Și-o să se vadă că nouă nu ne pasă! Ehe! Suntem și noi — slavă domnului — cineva și dacă-i la adică avem și noi condei, avem și noi gazetă. Și una, două... poftim articolul...

Tare n-e teamă că tot pe urma acestui ingrat proces sufletește a răsărit și foiletonul supărat al gazetei »Unirea« din Blaj. Căci ce anume motiv putea îndemna pe orice om cuminte să nu iscalească rândurile cronice în care se osândește epistola părintelui »ieromonacu basilitan« din Blaj?

Greșelile bieteii »Filotee« erau atât de evidente, încât oricine își dădea seama că nu se mai poate mântui. Ori care cetitor putea spune: Vedeți prostia nu moare așa ușor... Deaproape o jumătate veac, de când o prohodim și-o îngropăm și tot mai scoate capul din sicriu... Iar' acei pățini, firi slabe, cari nu pot privi moartea unui gândac fără ca să se înduioșeze, n'aveau decât să exclame cu îndurerarea lor obișnuită: O filotee, draga mea! Ce păst că n'ai-nici un haz!... Și se putea arunca la o parte înțelepciunea gătuită a celor 500 de pagini...

Dar nu! »Unirea« se supără, »Unirea« se enervează! »Unirea« apără și dă lecții!

Ei bine, să ne lămurim. Vom înșiră pe rând argumentele foiletonului năcăjit cu liniștea cu care am înșiră bobitele de chiparos ale unor mătăni.

Să vedem ce spune. Spune următoarele: »Pecăt știm noi, traducerea aceasta s'a publicat într'un număr foarte restrâns de exemplare, câteva sute. Am adlat deasemenea, dela însuș traducătorul, că lucrarea nu s'a trimis la nici un jurnal. Nici chiar în coloanele »Unirii« nu s'a amintit nici cu un șir măcar apariția acestei lucrări.«

»Am văzut-o și noi și am rămas surprinși de limba ei dar nu ne simțeam în drept a ne exprima asupra ei, dupăce nu ni-s'a trimis redacției.«

»Să spună »Luceafărul«; i-s'a trimis? Și dacă nu i-s'a trimis cum vine să se exprime asupra ei? etc...«

— Nostime sunt aceste împrejurări atenuante. Și curioasă e interpretarea datorilor gazetărești din partea nobilului apărător. Va să zică o carte apare la Blaj. Cartea e o grozăvie. Grozăvia aceasta lovește în bunul simț. Dar cartea s'a tipărit numai în »câteva sute de exemplare« și autorul hoțoman și îndărătnic nu vrea s'o trimită la redacția »Unirii! Inchipuiți-vă acum nenorocire. Criticul »Unirii« se plimbă enervat... Simte omul, că ar trebui să scrie, să spună lumii să se fe-rească. Dar pacostea e că »nu s'a trimis redacției« și deci »nu se simte în drept«!...

— Noi ne cruțăm de astfel de situații tragice. Noi judecăm că orice operă publicată se adresează publicului, prin urmare trebuie înregistrată de așa ziși: publiciști. Tribunalul criticii nu se poate încușura așa de ușor și drepturile bieților scriitorii sunt mai mari.

Foiletonul zice: »Noi credem, că orice jurnal are a se estinde numai la lucrările ce i-se trimit la redacție.»

Deșearță este această credință venerat foileton! Să fim iertati dacă nu-i urmăm rețeta și ne mai »estindem« câteodată...

Mai departe citire: »Ce mă impoartă pe mine, dacă outare monah solitar își tipărește lucrarea cu ortografia etimologie și în limbajul veacului a XVII-lea.»

DVoastre nu, — dar nouă ne pasă, păcatele noastre. Nouă ne pasă și de greșelile gramaticale ale DVoastră. Așa suntem noi, simțitorii.

Și mai departe: »Cum vine atunci cineva să conteste dreptul autorului de-ași tipări cartea cu litere cirilice sau turcești chiar! Va să zică »turcești« cu aprobarea »Consistoriului de Alba-Iulia și Făgăraș«. DVoastră glumiți. Nu-i așa că glumiți?...

Din nenorocire și mai departe: »Mai credem apoi, că conzistorele noastre nu sunt forări literare, cari să judece forma literară a unei lucrări... Durere, »eschisiv« aici aveți dreptate. În altă cronică dovedim și noi aceasta.

Suntem deci lămuriți frumușel... Ar mai rămânea chestia cu »cărturarii blăjeni«. Veneratul foileton se enervează de geaba. Il lămurim deci: noi sub »cărturarii blăjeni« am avut imprudența să înțelegem pe domnii cu al căror cuvânt s'a dat brevetul de »aprobare« consistorială. Suntem deci în curat.

Ce privește bobârnacele și săgețile le primim bucuros. Declarăm cu multă seninătate sufletească că nu avem »cunoștințe în ale teologiei« și ne simțim relativ bine. Imprejurările topografice încă nu influențează scrisul nostru. E adevărat că plătim dare aici în Sibiu, dar gândurile noastre trec de obicei periferiile acestei cetăți. Ele călătoresc departe îmbrățișând cu aceeași dragoste dieceze și arhidieceze... Ele scotese întregul neam românesc, o singură parohie, care trebuie grijită și apărută de dușmani, între cari alături de lăcuste se numără și cărțile slabe.

Primiți, Venerat foileton, crezul nostru și atunci și Sibiu și Blaj și Braila și Mizilul etc. împreună cu cetitorii Luceafărului, vor începe a nădăjdui că condeinul DVoastră se va apropia de cărări mai prielnice...

»Laudetur...»

Solidaritate interconfesională. Dacă Sibiu și Blajul în atâtea alte privințe nu se pot uni nicidecum, din când în când se mai ivește totuși câte un semn de solidaritate între aceste două centre românești. Așa acum la anul 1907 această solidaritate se manifestă pe terenul limbii românești.

Zilele acestea a apărut la Sibiu 6 foițe de tipar intitulate »Instrucțiune pentru executarea art. de lege XXVII din 1907«. Tot în aceeași materie a pu-

blicat și consistorul din Blaj un »Cercular« către întreg clerul arhidiecezan.

Nu vom atinge aici defectele pedagogice, surprinzătoare și dureroase, ale acestor hârtiuțe... Lăsăm chestiunea aceasta în grija »Vetrei școlare« din Sibiu și a »Foiș școlastice« din Blaj, ori a »Pedagogiei Române« din Gherla (dacă nu va fi răposat?)

Aici ne vom mărgini a da, așa »columnatim« (cum zice »cercularul«) câteva specimene de limbă românească. Credem, că din ele va putea detrage oricine învățătura, privindu-le și ca un »index verborum prohibitorum«.

»Cercularul« din Blaj:

»Neîmplinirea lor se pedepsește cu **muleță** până la 500 coroane.

»...pruncii, ceice vor sfârși cursul anual al patrulea, să știe esprima cu graiul și în scris cugetele sale ungurește în chip înțeleșibil.

»...constituirea învățătorului confesional atârână dela aprobarea Ministrului instrucțiunii... Dacă Min. pe baza legii ori din conșiderare politică nu-l aprobă, atunci cei competenți au să-i **subștearnă** în termin de 60 zile **alt învățător** spre aprobare.

»Spre rebonificarea pluserogatulului, care

»capabilitatea defectuoasă a învățătorului etc.

»**Muleta**, ce inspectorul școlastic reg. poate să o dicteze pentru neimplinire dispozițiunii acesteia, poate să se uce până la 20 cor.

»Dar susținătorul școlaei are dreptul de a umplea acestea (atestatele școlariilor) pe lângă hmba maghiară **columnatium** și în limba satorită de propunere.

Iată ce solidaritate admirabilă între »subșternerile« blăjenesti și sibieni. Cum se vor bucura »incurcamentele« traducătorului »Filoteei« de lărgămintele sibieni. Nu știm, s'a blăjenit Sibiu ori e pe cale a se »sibiieniza« Blajul.

Tot vorba veche: magna ingenia...

»Die Karpathen«. Sub acest titlu, a început să apară, de douăori pe lună, la Brașov, o revistă literară și culturală germană, îngrijită de profesorul și nuvelistul Ad.

»Instrucțiunea« din Sibiu:

»să ridice din mijloacele proprii salarele recerute de lege și hotărârile aduse să le **subștearnă** Consistoriului spre aprobare... (pg. 5.)

»consemnarea autenticată de antistia comunală despre toți pruncii (pg. 7.)

»Toți indivizii, cari nu au evalificațiune învățătorească, sunt eschiși de a mai funcționa ca învățători de aci înainte»

»să depună jurământul oficios (hivatalos esküt letenni)

»să-și câștige convingere (ung: meggyőződést szerzeni)

»**exerciază control** (ellenőrzést gyakorolni).

În sfârșit următoarea zicere dela pg. 13 e un nonsens: »În urma acesteia **face** dispoziție inspectorul regesc pentru încassarea restanței.

»Dar nu se **socotese**: remunerația (și alt subiect nu mai urmează!)

»Atestat oficios dela antistia comunală« despre **lărgămintea** (incăperea) școlaei, respective a saelor de învățământ etc.»

Meschendorfer, unul dintre cei mai talentați scriitori ai generației tinere săsești. Revista are și pentru noi un deosebit interes, deoarece nu se mărginește numai la viața și cultura Sașilor, ci vrea să dea lumii care citește nemțește o iconă culturală a Ardealului întreg și a neamurilor cu care această mică, dar trainică și importantă farăma a marelui popor german trăiește, de atâtea veacuri, împreună. Urmând acest frumos program cultural cu obiectivitatea și interesul sincer pe care-l arată mai mulți bărbați de valoare din generația tânără a Sașilor pentru arta noastră populară și pentru câteva personalități ale literaturii noastre, în special pentru Eminescu, revista va putea contribui mult la dărâmarea regretabilei judecați ce aveau, din cauza necunoașterii desăvârșite, generațiile trecute ale Sașilor pentru tot ce se cheamă cultură românească.

De aceea îndemnăm și publicul nostru să sprijinească tânără revistă săsească, care, prin prietenia și interesul ce ne arată, va aduce folos și culturii noastre, făcând-o cunoscută publicului german.

Cele șapte numere aparute ale revistei se prezintă foarte bine atât ca cuprins cât și ca execuție tehnică. Alături de tinere talente săsești, printre cari se remarcă talentul de povestitor al editorului, întâlnim cunoscute nume de scriitori din Germania; găsăm pe urma articolele privitoare la viața și cultura săsească, câteva traduceri din ungurește, iar, cu privire la noi, un bun articol despre «Lexicografia românească» de dl Dr. C. Lăcea.

La începutul sau la sfârșitul fiecărui număr se dau reproduceri foarte frumoase după tablouri originale săsești. Dintre cele apărute până acum, pe noi ne interesează îndeosebi frumosul tablou de Fr. Miss, care înfațșează un tip caracteristic, pietat cu o deosebită îngrijire de amănunte, al unei Românce din Brașov, venind, cu lumânarea aprinsă în mână, dela biserică.

Expoziția de copii din Ilimbav. Incurajată de frumoasele rezultate ale primei expoziții de copii, aranjate în comuna Apoldul român, «Reuniunea română de agricultură din comitatul Sibiiu», în toamna anului 1907, a aranjat a 2-a expoziție în comuna Ilimbav (cere. Norich). La această expoziție au fost expuși 74 copii, din cari 41 fetițe și 33 feciori de către 51 exponenți. Premii au fost 37 copii: cu mențiune onorifică și cu premii în bani, în suma dela 3—5 cor.

Nu se pot în deajuns lauda străduințele acestei reuniuni conștiente și harnice, care se apropie cu sinceră dragoste de țărâșimea noastră din comitatul Sibiiului.

Bibliografie.

«Der Haiducks», Roman von Bucura Dumbravă, Regensburg, Nr. 492. Asupra acestei cărți, importante în mai multe privințe, vom reveni. Se află de vânzare la librăria W. Krafft în Sibiiu. Prețul 7 cor. 20 fil.

W. Schakespeare: «Femeia îndărătnică», comedie în 5 acte, tradusă de H. G. Lecca în «Biblioteca pentru toți» Nr. 284.

În editura «Minerva» din București apare dela 1 Oct. 1906 «Revista Tinereții» sub îngrijirea dlui I. Moisil. Abonamentul la această revistă costă numai 5 coroane pe an și conține fel și fel de povești, glume și învățături pentru copii și tinerețea școlară. Observăm mai ales prețioasa colaborare a dlor: Coșbuc, Dulfu și Strajan.

O altă revistă de felul acesteia nu există nici în Ardeal nici în România, ar fi deci de dorit, ca toți cei cu înțelegere să o sprijinească dând dlui director posibilitatea de a o îmbunătăți și perfecționa, fiind aceasta în interesul tinereții noastre, deci al nostru al tuturor.

Poșta Redacției.

Vom răspunde tuturor în numărul viitor.

Poșta Administrației.

Theodosiu Moțiu, Kuvin. D.Voastră ați plătit mai mult cu cor. 3-50. Deci vi s'a trecut această sumă ca abonament pe 1908. Trimitând încă 4 cor. ați fi achitat pe întreg anul 1908 și ați avea dreptul la premiile ce le oferim abonaților noștri.

C. N. Mihăilescu, Câmpina. Neîncredem în cuvântul D-V. Rugarea Vi s'a luat în seamă.

Rom. Jună. După regularea afacerii cunoscute Va vom răspunde asupra favorului pe care ni-l cereți.

V. Idu, Almușul-mare. D-V. ați plătit în 16 Nov. 1906 numai K. 3-50 prin urmare ca să fiți achitat și pe 1908 Va rugăm să ne mai trimiteți încă K. 3-50.

Sim. Stana, Arad — Credem că acum Veți cunoaște cauza pentru care n'ați primit N-rii cei trei din urmă.

Vasilie Cosma, cantor Nicula. Colecția completă din «Țara noastră» o puteți comandă dela «Asociațiunea română pentru lit. și cult. pop. rom.» trimitând suma de K. 4. —

Onor. abonați cari nu trimit cheltuielile postale de 50 bani nu vor primi premiile.

Spre a se putea da curs repede reclamațiilor și a nu se face întârziere în trimiterea revistei, în caz de schimbări de adresă On. noștri abonați sunt rugați a trimite cu orice cerere sau reclamație cum și pe cuponul mandatelor, fășia pe care este imprimată adresa sau cel puțin numărul acelei fășii.

Administrația.

Redactor: OCT. C. TĂSLĂUANU.

Premiile revistei „Luceafărul“:

Cu începerea anului 1908, ne-am hotărât a face toate sacrificiile posibile ca revista noastră — care este singura revistă literară și artistică la noi — să străbată în toate colțurile locuite de Români.

În scopul acesta vom face însemnate îmbunătățiri atât în ce privește partea literară cât și cea artistică: am câștigat pe cei mai de seamă scriitori dela noi și din România ca colaboratori regulați ai revistei; vom publica articole informative, însoțite de reproduceri, asupra artei apusului și artei românești; vom avea corespondențe regulate despre momentele mai importante ale vieții culturale din România, din Bucovina și dela noi, și, pentru ca să dăm o notă de veselie revistei, vom publica în fiecare număr caricaturi literare și politice de *Murnu* și *Iser*, cei mai buni caricaturiști din țară.

Pe lângă aceste îmbunătățiri dăm *gratuit* aceloră dintre abonații noștri, cari vor plăti abonamentul **întreg pe anul 1908 până la 10 Februarie 1908:**

- a) celor cari plătesc ediția de lux (20 Cor., România 25) și ediția simplă (12 Cor., România 16 Cor.) *trei volume*, pe ales, dintre cele mai jos înșirate sau cele *trei caiete* din „*Serata Etnografică*“ a d-lui Tib. Brediceanu;
- b) iar celor cari plătesc ediția de 7 Cor. (România 12) *două volume*, pe ales, dintre cele mai jos înșirate **sau caietul I și II sau caietul III** din „*Serata Etnografică*“ de Tib. Brediceanu.

Volumele dintre cari abonații noștri își pot alege sunt:

Ioan Agârbiceanu	Dela Țară (schițe și romane, premiate de »Asociațiune«).
Ion Bârsanul	Primele Versuri.
Zaharie Bârsan	Ramuri (schițe și romane, premiate de »Asociațiune«).
Ion Ciocârlan	Traiul Nostru (schițe și romane).
Alexandru Ciura	Icoane (schițe și romane).
Octavian Goga	Poezii (premiat de Academia Română).
A. O. Maior	Biblioteca Copiilor (vol. I.)
A. O. Maior	„ „ (vol. II.)
Ion Slavici	Mara (roman).
Maxim Gorkii	Romane , traduse de Horia Petra-Petrescu.
Alex. Vlahuță	România, Pitorească (ediția de Lei 3 50).
Coșbuc György	Költemények fordította, Révai Károly.

Numărul iubilar Carol

sau

Serata Etnografică de Tib. Brediceanu (3 caiete).

Cheltuelile, împreunate cu împachetarea volumelor și porto, fiind mari, rugăm pe On. noștri abonați a adăuga la abonament **suma de 50 fileri.**

Cei ce nu vor adăuga această sumă de 50 bani nu vor primi volumele.

Adm. revistei „Luceafărul“.

Scoarțe pentru Luceafărul

orice an cor. 2.—

Colecțiile „Luceafărul“ complete.

Legătură elegantă în pinză.

Anul I, epuizat.	
Anul II, (1903)	40 cor.
Anul III, (1904)	30 „
Anul IV, (1905)	40 „
Anul V, (1906) Ed. simplă	16 „
Anul V, (1906) Ed. de lux	25 „

Toate colecțiile împreună ed. simplă C 120 ; ed. lux C. 130.

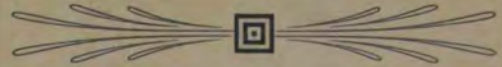
Colecții incomplete.

Sem. II, 1903. (nrele 9—23)	3 cor.
Sem. II, 1904. (nrele 11—24)	3 „
Sem. II, 1905. (nrele 11—24)	3 „

Cumpărăm „Luceafărul“.

Anul I, (1902), complet sau numerele: 2, 3, 6, 8, 9, 10. (În deosebi nrele 3 și 9—10.)	
Anul II, (1903), 2, 4, 7 și 24.	
Anul III, (1904), 2 și 5.	
Anul IV, (1905), 1, 2, 4, 6, 8 și 10.	

■ se adresa administrației noastre.

Gazeta de Duminecă

ce apare la Șimleu de patru ani

a obținut un adevărat triumf în ziaristica noastră cu n-rul său 51—52 din anul acesta. E redactat în mod cu totul original, având materie enciclopedică foarte bogată, aranjată după cel mai practic sistem. Cine n'a văzut acest număr să grăbească a-l cere și va rămâne foarte mulțumit. Gazeta sorțeste și 417 premii (cărți de valoare și două vițele de Șvițera) în preț de 1114 cor. Tuturor abonaților le dă câte un tablou al colaboratorilor, iar învățătorilor separat biografia și chipul marelui nostru pedagog V. Gr. Borogovan.

Abonamentul e 6 cor. pe un an. Pentru România și străinătate 14 franci.

Adresa: Gazeta de Duminecă, Szilágyosmyló.

Le Courrier Européen

De tout ce qui est le *Séminaire international* *Jeux tout ce qui est*
ABSOLUMENT INDÉPENDANT
PARIS # 280, Boulevard Raspail # PARIS

COMITÉ DE DIRECTION :

# Bjornstjerne BJERNSON #	# Gabriel BÉAILLES #
# J. NOVICOW #	# Professeur à la Sorbonne #
# Nicolas SALMERON #	# Ch. SEIGNOBOS #
# Ancien Président de la République Espagnole #	# Professeur à la Sorbonne #
# Prof. à l'Université de Madrid #	# G. SERGI #
	# Prof. à l'Université de Rome #

Collaborateurs de premier rang de tous les pays # Articles sensationnels # Informations originales # Actualités Échos # Caricatures # Indispensable à toute personne désirant suivre le mouvement politique international #

FRANCE	ABONNEMENTS :	UNION
Un an Fr. 12	Un an Fr. 10	
Six mois 7	Six mois 8	
Trois mois 3 50	Trois mois 4	
Un numéro 25	Un numéro 30	

Le "Courrier Européen" rembourse INTÉGRALEMENT le montant de son abonnement d'un an # par des Primes ENTièrement GRATUITES #

— Demandez un numéro Spécimen gratuit —

Cumpărați numărul jubilar Carol I. Prețul 1 cor. 10 bani.

TIPARUL LUI W. KRAFFT ÎN SIBIU.

P 2305

